

EGO

APRIL 1989

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

In dit
nummer o.a.:

- Kernwapens moderniseren? • Verveling/leegloop • Vrijtijdsbesteding van een marineman • De ontkenning van de Holocaust
- Geloof • Discjockey buiten diensttijd • Het volgepompte lijf van Johnson • Popplaten • Vlinders • Praten helpt • Gokverslaving

MAANDBLAD VAN DE DIENST
HUMANISTISCH GEESTELIJKE
VERZORGING BIJ DE KRIJGS-
MACHT

UITGAANDE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

nr. 4 april 1989

28e jaargang

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzorg-
ing te Zeist.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorz.),
Tineke Hundling, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Willy Lohmann, Frits
Maas, Len Munnik, Leo van Op-
zeeland, Cor Out, Tom Pauka,
Freek Pol, Rien Robijns, Karel
Roskam, Paul Rutten, Klaas Soes-
beek, Jan Stoof, Wessel Visser,
Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Kernwapens moderniseren?	2
Verveling/leegloop	3
Van verveling tot vervreemding	5
Vragen staat vrij/Gokverslaving	6
Lezers schrijven	7
Vrijtijdsbesteding van een marineman	8
De ontkenning van de Holocaust	10
Rainman	12
'Ik tracht niets meer...' (poster)	14
Prikkels/Geknipt voor u	16
Popplaten	17
Gedichten	18
Discjockey buiten diensttijd	20
Gode welgevallig	21
Praten helpt	22
Het volgepompte lijf van Johnson	23
Vlinders	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's:

voorpagina Audio-visuele dienst KM,
pag. 15 Wim Heij, pag. 19 Gerard van
Erkelens

Kernwapens moderniseren?

De minister van Defensie, Bolkestein, heeft laten horen hoe hij over kernwapens denkt. Met andere woorden kun je zeggen dat de regering het volk heeft laten weten hoe onze ministers over de modernisering van kernwapens denken.

Die modernisering moet plaats vinden, is hun overtuiging. Minister van den Broek had eerst nog wat voorbehoud, een dag later was Lubbers ervoor, op wat kleine lettertjes na, en een week later besloot het kabinet om de beslissing tot modernisering uit te stellen tot na de Tweede Kamerverkiezing. Het geheel begint sterk te lijken op een herhaling van de kruisraketten-geschiedenis. Met een zelfde goede afloop?

De meeste Navo-politici zijn van mening dat het Westen zich door Gorbatsjov's glasnost en perestrojka geen zand in de ogen moet laten strooien. Want stel dat de perestrojka mislukt, dan moet je op het ergste zijn voorbereid. Maar wanneer je op deze manier redeneert, is er nooit een reden te vinden om een stapje verder te ontwapenen. En redenen om de andere partij te wantrouwen zijn er altijd wel te vinden.

Behalve deze politieke redenen die te maken hebben met machtsfactoren en veiligheidsgevoelens, zijn er nog andere factoren die tot modernisering van kernwapens kunnen leiden. We denken aan de Navo-strategie van de 'flexible response'. Deze strategie houdt immers in dat de Navo in het uiterste geval kernwapens zal inzetten. En via de lobby van het academisch militair industrieel complex zijn ook politici van mening dat die kernwapens wel zo modern mogelijk moeten zijn. Misschien zelfs wel met de ethische overweging dat door het eventuele gebruik van moderne kernwapens minder menselijk leed zal worden veroorzaakt dan met de oude het geval was...

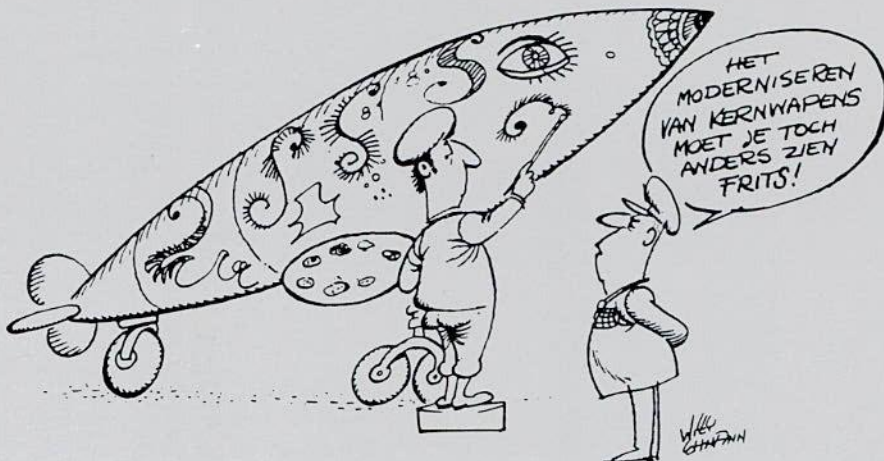
Met de beste wil van de wereld kunnen wij geen goede redenen bedenken om de oude kernwapens te moderniseren, om andere te maken met de nieuwste technologische snufjes.

Er is intussen al zo waanzinnig veel geld in deze wapenwedloop gestoken, dat wij niet kunnen begrijpen dat er mensen zijn die er nog meer in willen steken. Dit soort gedrag voert niet tot iets zinsvols in onze wereld van vandaag of morgen.

En als wij bang zijn dat we ooit zullen worden aangevallen door vijandelijke legers, waarom zouden we ons dan niet proberen te verdedigen op een andere manier? Waarom zouden we geen afscheid nemen van de huidige ouderwetse opvatting van verdediging. Naast die verdediging, met in vredetijd al zoveel (kapitaal, arbeid en milieu) vernietigende bewapening, is er een andere manier van verdediging denkbaar. Een verdediging die meer uitgaat van geweldloze middelen, van individuele weerbaarheid, van sociale verdediging.

Waarom zetten we in dit land niet een keer een experiment op, waarbij beroeps- en dienstplichtige militairen worden geoefend in die andere manier van verdedigen?

Redactie

Verveling/leegloop

Praten over diensttijdverlenging? Geen moment serieus te nemen!

Over het verschijnsel/leegloop kan het overgrote deel van de dienstplichtige militairen bij de landmacht, na zijn opleiding, een aardig boekje open doen. Nu is het niet iets wat opeens uit de lucht komt vallen. Uit het in 1973 door defensie uitgebrachte rapport 'Dienstplichtigen spreken' (een onderzoek naar het leef- en werkklimaat van dienstplichtige korporaals en soldaten bij het Eerste Legerkorps) kwam al tevoorschijn dat:

- meer dan 50% het werk dat men te doen had van (heel) weinig belang vond en nut achtte;
- meer dan 60% probeerde zich van zoveel mogelijk werkzaamheden te drukken;
- meer dan 75% in zijn werk geen kans zag zijn persoonlijke ontplooiingsmogelijkheden tot uitdrukking te brengen;
- bijna 60% het werk als veel te gemakkelijk ervaarde;
- ruim 40% méér werk wilde doen.

Er is vooralsnog geen enkele reden om aan te nemen dat een nu te houden onderzoek een veel rooskleuriger beeld dan het bovenstaande te zien zou geven. Immers wie regelmatig zijn oor te luisteren legt bij de mensen op de werkvloer zal dit beeld snel bevestigd krijgen.

Toch dringt het maar moeizaam tot zowel de politieke als de militaire leiding door, dat het de hoogste tijd is fundamenteel iets aan deze problematiek te gaan doen. Wat dit verschijnsel betreft begint de grens zo langzamerhand in zicht te komen, dat men zich behoort af te vragen of men dit mensen eigenlijk

nog wel mag aandoen.

EGO-redakteur Wim Heij sprak over het verschijnsel verveling/leegloop met twee chauffeurs, Adrie Preesman (18) en Hein Verkaik (21), en twee stuksbedienden, Jaap Koppelaar (20) en Mark Wolvers (19), van de C-batterij van de 43e Ava uit Havelte. Maar dit gesprek had voor hetzelfde geld in Assen, Ermelo, 't Harde, Oirschot of Seedorf opgetekend kunnen worden.

Vervelen jullie je overdag wel eens?

Mark: Wel eens? Je kunt rustig zeggen regelmatig.

Onderhoud aan het stuk

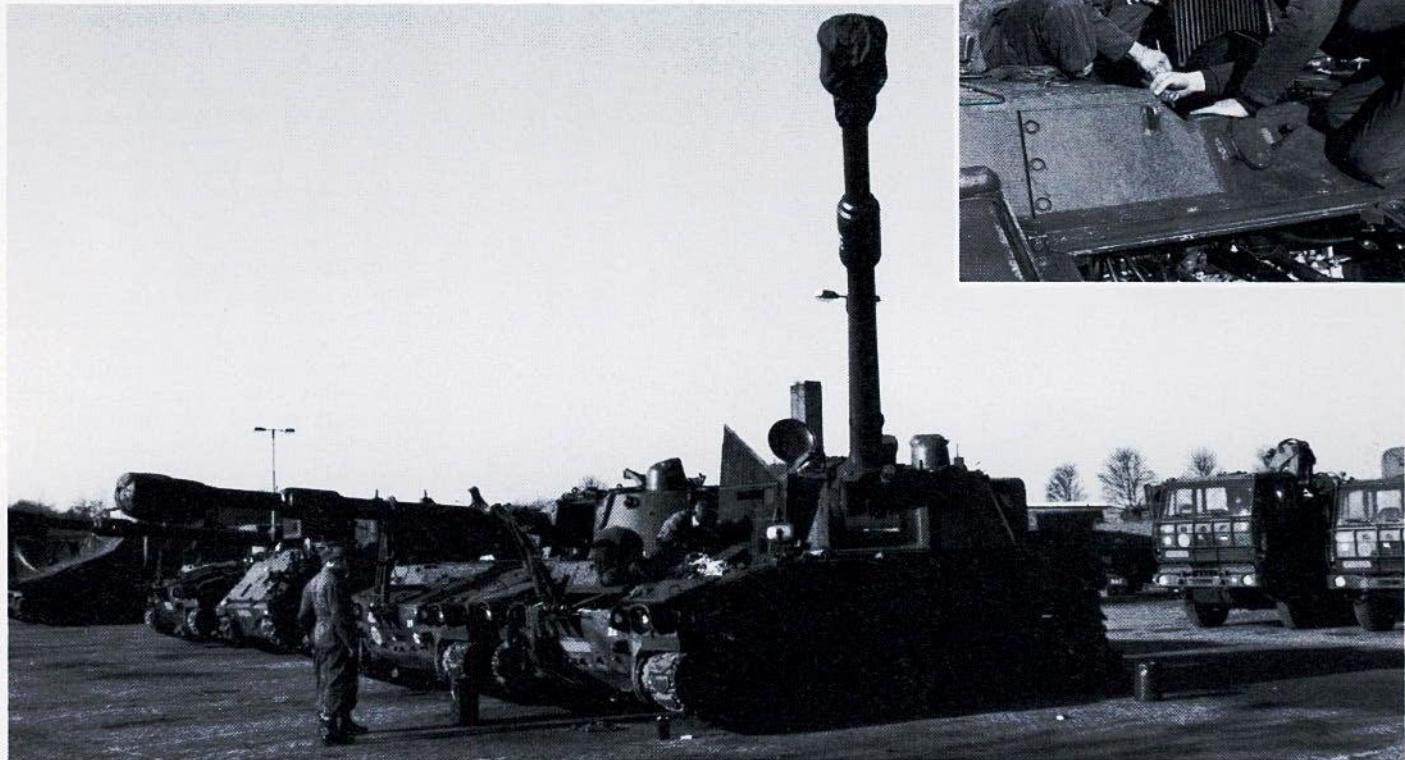
Hein: Heel vaak. Het heeft overigens bijna altijd te maken met het niet voorhanden zijn van het noodzakelijke materiaal.

Jaap: Verveling komt niet alleen op de kazerne voor. Ook tijdens oefeningen

"Het niets-doen van soldaten kost geen geld en dat zoiets een bron van ergernis is daar lijkt men zich nauwelijks druk over te maken."

loop je er regelmatig tegenop. Dan is het een stuk in stelling rijden en wachten en wachten. Totdat je opnieuw, op een andere plaats, een stelling moet betrekken. Daarna begint het wachten weer van voren af aan.

Adrie: Wanneer de stukken moeten ver-

Foto's Wim Heij

kassen rijd ik er als chauffeur achteraan. Komen we op de plaats van bestemming, dan is het het voertuig camoufleren en wachten. Wat dat betreft ligt het voor mij hetzelfde.

Verveling en leegloop zijn twee verschillende begrippen.

Hein: Dat is inderdaad niet hetzelfde. Bij verveling zou je nog kunnen denken dat het iets te maken heeft met werk dat je niet aanstaat, terwijl er bij leegloop gewoon niets te doen is...

Mark: Maar soms heeft het erg veel met elkaar te maken want...

Hein: Precies, dat wilde ik juist nog zeggen...

Mark: ...je kunt je knap vervelen wanneer je niets te doen hebt.

Waar loop je nu op de kazerne tegenaan?

Hein: Heel vaak zijn er onvoldoende materialen om onderhoud te kunnen plegen. Dus wordt het niet goed of onvoldoende gedaan. Dan moet je het weer opnieuw doen. Maar er is geen materiaal, dus gaat het wéér niet goed. Dat herhaalt zich soms ik weet niet hoeveel keer. Je ziet op het laatst totaal niet

"Eigenlijk zie je alleen maar waar je mee bezig bent na een oefening, dan knapt het echt op."

meer wat je doet.

Mark: Eigenlijk zie je alleen maar waar je mee bezig bent na een oefening, dan knapt het echt op.

Wat moet ik me voorstellen bij 'onvoldoende materiaal'?

Hein: Er is heel moeilijk aan de meest normale dingen te komen, bijvoorbeeld een spons en zeem, schuurpapier, verf, vet, kwasten, verdunningsmiddel voor verf, enz. Je houdt het werkelijk niet voor mogelijk. Daar komt nog bij dat het materiaal waar je mee moet werken zo hopeloos ouderwets is, dat de moed je

V.l.n.r. Adrie, Jaap, Hein en Mark

al in de schoenen is gezonken nog voordat je begonnen bent.

Mark: Wij hebben veertien vrachtwagens en tien stukken in de batterij, maar een stoomcleaner is er niet.

Hein: Ik heb voor m'n dienstdag een paar jaar gewerkt bij een burgerbedrijf. Dacht je dat daar ooit een tekort aan schoonmaakmaterialen was? Welnee. Was het op, dan werd het ogenblikkelijk aangevuld. Daar past men wel voor op, want anders staan er mensen stil en dat kost geld. Het niets-doen van soldaten kost geen geld en dat zoiets een bron van ergernis is, daar lijkt men zich nauwelijks druk over te maken.

Mark: Dat is nu precies het verschil tussen de krijgsmacht en het bedrijfsleven. Ik was, voor ik opkwam, loodgieter. Stond je een kwartier stil dan kostte dat een tientje. Zo'n baas pikte dat natuurlijk niet, maar hier kan zoiets ze kennelijk niet veel schelen.

Hein: Ik zal een voorbeeld geven. Je bent onderhoud aan het plegen en je ontdekt dat een lampje stuk is. Dan ga je op pad om aan een nieuw lampje te komen. Met zoiets ben je rustig een halve dag bezig.

Adrie: Ik herken het helemaal. Je kunt rustig een hele dag bezig zijn, zonder ook maar iets opgeschoten te zijn.

Jaap: Je hebt bij het onderhoud een vet-spuut nodig. Die is er niet. Dan word je door een kaderlid naar het BOG (batte-

rijonderhoudsgroep; W.H.) gestuurd. Daar vertelt men je vervolgens dat ze je niet kunnen helpen, maar dat je daarvoor bij het magazijn moet zijn. Dus ga je dan maar naar het magazijn. Daar kunnen ze je ook niet helpen en sturen je weer terug naar het BOG. Wat denk je dan als soldaat? Precies, bekijk het maar.

Wat heeft dat nu voor invloed op je doen en laten?

Mark: Ik ben 's avonds soms gewoon kapot van het niets-doen. Daar komt nog bij, en dat maakt het al met al nog erger, dat ik iets aan mijn knie heb waardoor ik ook nog eens lang niet alles mee mag/kan doen. Daarom kan ik, hoe graag ik het ook zou willen, na zo'n dag niets-doen, 's avonds ook nog niet eens even lekker gaan sporten.

Jaap: Je wordt zo ontzettend lui. De hele dag bezig zijn, op een manier zoals net verteld, dat werkt zó door dat je echt tot

"Je kunt rustig een hele dag bezig zijn, zonder ook maar iets opgeschoten te zijn."

weinig meer komt.

Het klinkt als een verontschuldiging, maar werkelijk het is zo. En omdat je 's avonds ook al tot niet veel meer komt word je sjagrijniger. Op die manier raak je in een vicieuze cirkel waar het steeds lastiger is uit te komen.

Adrie: Wanneer je de hele dag maar wat hebt rondgehangen, dan heb je 's avonds nergens puf meer in. Ik kom 's avonds niet veel verder dan een potje kaarten en soms wat studeren.

Hein: Het is beslist niet zo dat ik 's avonds niets doe omdat ik overdag niets doe. Ik zet het van me af, met name door 's avonds wat te gaan doen: ik ga, samen met een andere jongen, iedere avond studeren.

Werkt het ook nog door in het weekend?

Jaap: Ik probeer het zo weinig mogelijk m'n weekend te laten beïnvloeden. Op vrijdagavond praat ik er nog even over, maar dan houdt het echt op. Bewust tracht ik me er zo goed mogelijk tegen te verzetten en dat lukt doorgaans aardig.

Mark: Ik ben er, met het in militaire

"We hebben veertien vrachtwagens en tien stukken, maar..."

dienst gaan, behoorlijk in inkomen op achteruit gegaan. Daar komt nog bij dat ik, door mijn plaatsing ver van huis, mij de hele week op de kazerne moet vermaken. Dat kost ook geld. Ik moet er daarom op zaterdag gewoon wat bijverdienen met als effect dat mijn halve weekend er bij inschiet. Daardoor heb ik alleen de zondag nog terwijl ik 's avonds, vanwege de afstand, al weer op tijd moet terugkeren. Ik durf rustig te zeggen dat de dienst mijn hele bestaan beheerst, inclusief het weekend.

Adrie: Dat ligt bij mij anders. Wanneer ik op vrijdagavond thuis kom dan probeer ik nog zo weinig mogelijk aan de dienst te denken. Ik doe met het weekend zoveel mogelijk dingen waar ik zin in heb.

**"Wat denk je dan als soldaat?
Precies, bekijk het maar."**

Hein: Op zondagmiddag denk ik vaak wel 'verdorie, ik moet vanavond al weer terug', maar voor de rest probeer ik zoveel datgene te doen wat ik altijd al deed.

Begrijpen ze thuis wel in welke situatie je zit?

Hein: Ze komen heel vaak met verhalen aan in de geest van 'vroeger was het nog slechter', oftewel je moet niet zo zeuren.

Mark: Vrienden, die ook in dienst zitten of gezeten hebben, begrijpen het wel. Maar anderen is het verschrikkelijk moeilijk uit te leggen...

Jaap: Bijvoorbeeld wat het betekent om een hele week in een afgelegen oord als Havelte te moeten doorbrengen. Je kunt hier werkelijk geen kant op wanneer je geen eigen vervoer hebt.

Er gaan de laatste tijd steeds meer stemmen op om de diensttijd te verlengen. Wat vinden jullie daarvan?

Mark: Iemand die daar over begint is m.i. compleet gestoord en weet werkelijk niet waar hij het over heeft.

Hein: Ze moeten niet praten over het verlengen van de diensttijd, maar over het zinnig vullen van de tijd.

Jaap: Dat zou betekenen dat datgene waar je nu al beroerd van wordt, dat je dat nog vaker zou moeten doen. Je moet er niet aan denken!

Adrie: Grote onzin! Ze zouden op zoek moeten gaan om datgene wat je nu moet doen om je dat in een kortere tijd te laten doen, waardoor je in plaats van later eerder zou kunnen afzwaaien. Het is echt te gek om over diensttijdverlenging ook maar één moment serieus te praten.

Bedankt voor het gesprek.

Wim Heij

Van verveling tot vervreemding

In de loop van de acht jaar dat ik als vormingswerker op het Coornhert-huis (het humanistisch vormingscentrum voor militairen in Zeist) werkzaam ben, heb ik zeer veel militairen ontmoet die vrijwel niets te doen hebben of juist uitsluitend vervelend werk doen. Ik denk hierbij aan infanteristen (het voetvolk), laders, munitiewerkers enz. Werk waarvan we kunnen zeggen dat is enkel uitvoerend. Werk waar geen zingeving in mogelijk is omdat er helemaal niet gevraagd wordt op allerlei punt beslissingen te nemen. Toen ik onlangs in een vormingsbijeenkomst met deelnemers van de 47e Painbat uit Havelte naar een videoband zat te kijken, waarin prof. dr. L.U. de Sitter, hoogleraar bedrijfskunde, dit probleem van zinloos en vervelend werk van commentaar voorzag, bleek dit verrassend aan te sluiten bij de gesprekken met de deelnemers. Reden om een gedeelte hieruit voor de lezers van EGO nog eens op papier te zetten.

De Sitter stelde: 'Dat betekent aan de ene kant dat er weinig anders overblijft voor wie het interesseert dan geld. Dat betekent aan de andere kant ook dat je je onmogelijk bij je werk betrokken kunt voelen. Dat heeft tot gevolg dat je niet geïnteresseerd kunt zijn en ook niet geïnteresseerd bent in het produkt dat je maakt. Heel veel, heel vaak kun je dat niet eens zien en soms weet je ook niet eens waar dat onderdeel voor dient wat je aan het maken bent. Je kunt dan ook moeilijk geïnte-

tekt eigenlijk dat je je omgeving beschouwt als onvoorspelbaar, het leven als een soort geluk. Je kunt het zelf niet beïnvloeden.

Gaat het je goed, dan is het goed gegaan. Dat is het gokspel van het leven. Zelf heb je er geen invloed op kunnen uitoefenen. **Vertrouwen in je omgeving heb je weinig want het zijn geheimzinnige anderen, daarboven, die iets beslissen, die je niet kent en die beslissingen nemen die**

soms voor jou erg plotseling komen en die je niet begrijpt.'

(...)

'Die omgeving wordt gewantwoord en niet begrepen, niet doorzien, er wordt niet geloofd dat er invloed op kan worden uitgeoefend. En in die zin moeten we dus heel goed begrijpen dat werk en kwaliteit van het werk heel wat meer is dan alleen maar je tevreden voelen met je werk. Heel wat meer is dan alleen maar een "zeker welzijn voor een individuele persoon".

Dat is ook van vitale betekenis voor een samenleving, want die is toch democratisch. (...)

Tot zover prof. dr. De Sitter.

Nu ineens wordt duidelijk wat er aan de krijgsmacht schort. Nu ineens wordt duidelijk waar kreten als: "Ze bekijken het maar", "De ouwe zit nergens meer mee", "Superouwe stomp hier", en "'t Zal mijn tijd wel duren", vandaan komen.

Het maakt ook duidelijk waarom er zulke sterke verschillen zijn op te tekenen uit de monden van de deelnemers op het Coornhert-huis. Sommigen slagen er in bij geestdodend en vervelend werk toch betekenis te geven aan zijn/haar leven (studie, vakbondswerk AVNM, VVDM, kritische houding jegens de krijgsmacht).

Velen redden het niet en worden lusteloos, apathisch of anderszins. Sommigen gaan drinken.

Dat geeft ook aan hoe broodnodig het blijft dat de welzijns- en recreatievoorzieningen worden gehandhaafd en uitgebreid.

Bezuinigen op de dienst Ontwikkeling en Ontspanning in de KL werkt in die zin eigenlijk ook antidemocratisch.

Jan den Boer

Foto's Henk-Jan Huizenga

resseerd zijn in de kwaliteit daarvan. Je kunt niet geïnteresseerd zijn in de beslissingen die anderen op hun bureaus voor je nemen, omdat je er geen invloed op kunt uitoefenen. Je kunt proberen er invloed op uit te oefenen maar als je merkt dat dat vergeefs is verlies je je interesse in al die omstandigheden die jouw werk bepalen, dan ga je het beschouwen als iets willekeurigs, als iets waar je weinig aan kunt doen, wat je ook niet kunt verwoorden, want zo vaak zijn de beslissingen die genomen worden door de man of vrouw zelf, beleefd als willekeurig, als onvoorspelbaar. En op die manier ontstaat dan een houding van vervreemding. En vervreemding be-

? vragen staat vrij

Ik ben verbaasd.

Altijd heb ik gedacht dat leegloop en verveling een wezenlijk onderdeel vormen van de militaire opleiding.

Immers: als je mensen niet zover brengt dat ze apatisch worden, weinig nadenken of weinig vragen stellen, dan krijg je ze niet tot gehoorzamen. Dan verzetten zij zich tegen gegeven opdrachten waar ze het nut niet van inzien; dan pikken zij niet de opgedragen verantwoordelijkheid op maat: precies die afgebakende taak, op die voorgeschreven wijze uit te voeren en ten behoeve van een door de 'meerdere' bepaald doel.

Ik ben verbaasd.

Leegloop, verveling, wachten, zinloze

opdrachten, verbod op studie of krant lezen, omdat je toch niets te doen hebt: ze schijnen ineens niet meer bij de militaire vorming te horen.

Wat lees ik in de krant (NRC 22 febr. 1989): "Er zouden meer cursussen kunnen worden gegeven, onder andere over het in en uit elkaar halen van motoren." De geachte afgevaardigde noemde het een slechte zaak "dat voorschriften dienstplichtigen thans beletten cursussen te volgen. Cursussen die de algemene ontwikkeling bevorderen of kort middelbaar beroepsonderwijs."

Ik ben verbaasd.

Over de tegenstrijdigheid tussen: je aanpassen, je ondergeschikt maken aan een door de andere bepaald doel én

jezelf ontwikkelen, daar wordt door de geachte afgevaardigde met geen woord over gerept.

Immers: omdat de dienstplichtige alle initiatief uit handen is genomen, hij de hele dag moet uithouden tot de avond, gedachten, meningen en emoties niet kan uiten, daarom is hij 's avonds moe en futloos. Hij heeft zijn energie al verbruikt aan wachten, zich inhouden; het aanpassen vraagt veel, teveel. Hij komt nauwelijks of niet tot iets.

Ik ben verbaasd.

Zouden de geachte afgevaardigde en leiding-gevendenden zich deze paradox niet bewust zijn? Zou enig beleid kunnen slagen als hier niet eerst fundamenteel over doorgedacht wordt? Is het mogelijk een leger op de been te houden waarin mensen veel ruimte tot zelfontplooiing krijgen?

Is het antwoord 'ja', heeft men dan wel de consequenties doordacht? Als het antwoord 'nee' is, zal leeglopen verveling alleen te bestrijden zijn met meer geld voor militair bezig zijn: oefeningen, schieten e.d.

Bent u ook verbaasd?

Steven

Gokverslaving

In de serie zelfhulpboekjes „Zorgen voor jezelf” is onlangs een deeltje verschenen over gokverslaving. Naast enige theoretische uiteenzettingen over het ontstaan en de instandhouding van gokverslaving is het boekje vooral bedoeld als een praktische handleiding voor mensen die zelfstandig, zonder hulp van een deskundige, een mildere vorm van gokverslaving willen aanpakken. De opgesomde richtlijnen en oefeningen zijn gebaseerd op zogenaamde 'rationele gedragstherapie', een stroming binnen de gedragstherapie die er vanuit gaat dat probleemgedrag voornamelijk in stand wordt gehouden door 'verkeerde', 'irrationele' denkstijlen. Therapie bestaat in deze visie dan ook uit het veranderen en vervangen van de gokgedrag- en goklustbevorderende gedachten. Wroeten in het verleden, zoals dat bij andere therapievormen nog wel eens gebeurt, is hier niet aan de orde.

Het 'zelfbehandelingsprogramma' is gericht op abstinentie (geheel stoppen met welke vorm van gokken dan ook). Dit in tegenstelling tot therapieën die gericht zijn op 'gecontroleerd gokken': leren het gokgedrag af te bouwen tot een 'acceptabel' nivo en het daarop houden door middel van het leren herkennen en vervangen van goklustbevorderende gedachten en denkstijlen. Helaas wordt er weinig aandacht besteed aan het ontwikkelen van alternatieve gedragingen voor gokken. Het blijft bij wat simpele 'common sense' adviezen, ondanks dat ze aansluiten bij

een 'verbeterde' denkstijl. Bijvoorbeeld: "als iemand je mee vraagt te gaan 'gokken' kun je weigeren, als je in de buurt van een 'gokhal' komt zorg je dat je doorloopt", etc. Uitgebreide instructies met betrekking tot de specifieke problemen die gokkers vaak hebben met sociale vaardigheden, contact maken, vrijetijdsbesteding e.d. worden nauwelijks uitgewerkt.

De overigens goed bruikbare kernbegrippen als de 'vijf G's van gokken' en de kenmerken van rationele tegenover irrationele gedachten, hadden wat mij betreft op een 'uitklapblad' samengevat kunnen worden. Dit voorkomt regelmatig terugzoeken in de tekst, hetgeen

vanwege het ontbreken van een index geen eenvoudige opgave is.

Aardig is de algehele positieve teneur van dit werkje waarin 'gokken' niet als een ziekte wordt beschouwd, maar meer als een zeer hinderlijke gewoonte, die net als andere gewoonten met enige inspanning te wijzigen is.

Voor mensen met een milde vorm van gokverslaving, die op weinig andere terreinen ernstige problemen hebben, kan dit boekje een handig hulpmiddel zijn. Anderen zullen toch aangewezen blijven op specifiek gerichte begeleiding van professionele hulpverleners.

Louis Zandstra

Henk Hermans: Nu moet het lukken, over gokken en gokverslaving. Boom, Meppel 1988, f 18,90.

Hulp binnen de KI

Aansluitend wijzen wij onze lezers nogmaals (zie ook het februari-nummer van EGO) op de mogelijkheid van gespecialiseerde hulpverlening op dit terrein binnen de krijgsmacht. De Sectie Individuele Hulpverlening biedt militairen - van de landmacht - die met gokproblemen worstelen via de BIH's individuele of groepsbegeleiding aan. Militairen (van de KI dus) die van hun gokproblematiek af willen komen, kunnen het best in eerste instantie contact opnemen met één van de hulpverleners van hun onderdeel/kazerne (arts, geestelijk verzorger of maatschappelijk werker). Indien een verdere begeleiding wordt gewenst zal door de betreffende hulpverlener naar één van de BIH's worden doorverwezen. (Red.)

3-3-'89

Redactie EGO
Oranje Nassaulaan 71
3708 GC Zeist

Geachte Redactie,

Hiermede wil ik reageren op uw artikel 'Gokverslaving' in EGO van februari j.l. Uw artikel heeft als openingszin: 'In toenemende mate lezen en horen we uit de media dat, enz.', maar weet u wel, dat veel dichterbij, in iedere kazerne méér te horen valt. Gaat u dan vooral eens kijken in de wachtlokaties/kantines van chauffeurs.

Mijn zoon, nu 27 jaar, ging als een dood-normale 'knul' voor z'n nummer het leger in. Paste zich goed aan, had het naar z'n zin bij de KLu, tekende bij voor 6 jaar als KVV-er, werd chauffeur, werd internationaal chauffeur, reed VIP's etc.

Nog steeds niet aan de hand.

Leerde een aardig meisje kennen, ging samenwonen. Maar toen werd hij van het ene moment op het andere van Soesterberg overgeplaatst naar de Af-cent-basis in Brunssum (L). Kon niet meer iedere avond naar huis, miste z'n meisje waar hij nog maar amper 3 maanden mee samenwoonde.

Op een gegeven moment kon hij via de dienst een flat krijgen in Brunssum, maar moest daarvoor wel getrouwd zijn. Een haastige bruiloft volgde en het jonge stel zat vervolgens moederziel alleen tussen een leefgemeenschap van Amerikanen, Engelsen, Duitsers, Belgen etc.

Daar is de ellende toen begonnen. Want wat doe je nietwaar, als je frans, duits en engels niet zo goed is dat je de grappen die gemaakt worden kunt volgen. Dan ben je gauw geneigd jezelf een houding te geven van ongeïnteresseerdheid.

Je gooit eens een kwartje in de gokkast. Er komt dan allicht iemand naast je staan. Een Amerikaan b.v. die z'n salaris in dollars uitbetaald krijgt. Och, in het begin let je daar niet zo op. Maar ze beschikken wel over veel geld. Rijden in fabelachtige auto's. Na verloop van tijd krijg je ook nog een winkelpas om BTW-vrij per persoon per week 2 ltr. sterke drank te kopen. (Jenever f 5,25 per liter b.v.).

De gezelligheid viert hoogtij. Temeer omdat je voor vol wordt aangezien. Mag naar de pub voor een feestavond enz. Allemaal helemaal niet erg voor één

avond, maar ondertussen moet er wel gewerkt worden. Werk dat in hoofdzaak bestaat uit rijden, wachten, wachten, rijden en weer wachten tot de hoge heren terug gereden wensen te worden. Moet ik mijn verhaal nog langer maken? Ik sla maar een stukje over.

Vier jaar later is z'n huwelijk naar de knoppen. Gaat hij de dienst maar uit, zodat hij met z'n 1½ jaarloon premie z'n schulden kan afbetalen (dure meubelen, die mooie auto, schulden bij vrienden, ouders etc.). Komt terug bij pa en moe, die z'n vroegere kinderkamer weer leegruimen. Krijgt na verloop van tijd een woninkje en begint opnieuw (hoop-ten wij).

In die tussentijd zijn er van weerskanten heel wat tranen gevallen, spijtbe-tuigingen gehoord, maar ook 'hulp' gezocht. Hulp die niet te vinden was. Kijk, bij een majoor van de MSD die zelf alle avonden in de pub te vinden is en dan loslippig wordt vind je het niet. En de Jellinek-kliniek heeft geen hulpprogramma voor gokverslaafden. Boven-dien, je moet dan vrijvragen bij je naast-hogere (met redenen omkleed) en als je in arre moede toch die stap neemt en je verhaal vertelt, wordt de man een maand later overgeplaatst, want zo gaat dat met beroepspersoneel. Kan je weer opnieuw beginnen.

Och, er is nog zoveel te vertellen. B.v.

dat hij nu al 8 weken zonder gas en licht zit. Dat de poes daardoor een prachtige dikke vacht heeft gekregen, maar ook barst van de vlooiën. Dat pa en moe opgehouden zijn (met huilend hart) om hem te helpen met geld, omdat het een bodemloze put is. Dat we nu maar proberen het vol te houden toe te zien hoe hij volledig tot op de bodem van het dal zakt. Hoe ver nog? Hij mag komen eten en douchen en in het weekend blijven slapen. Dat is alles.

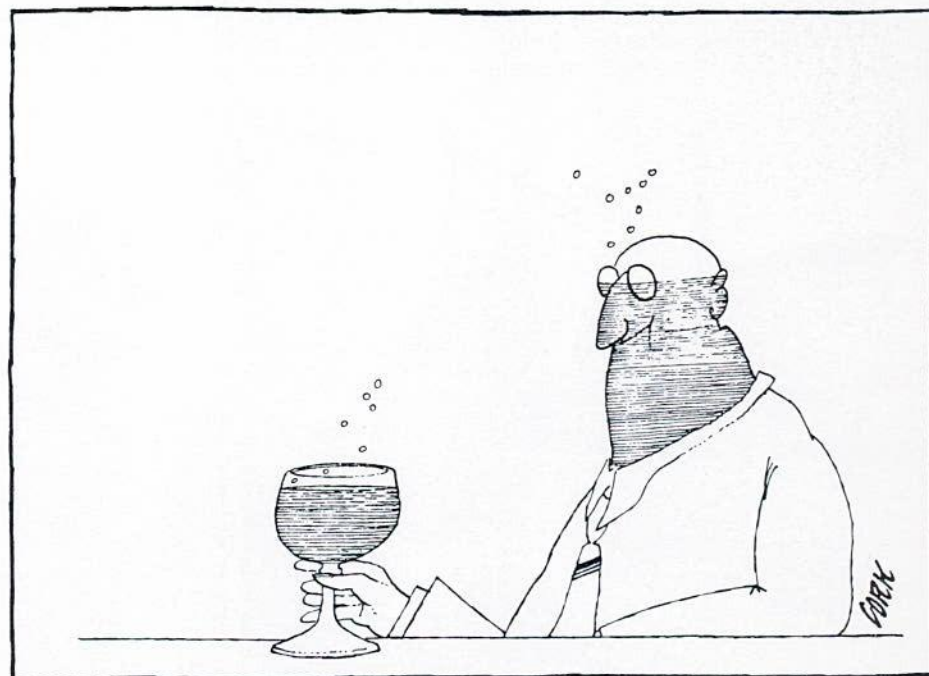
Hoe graag, oh hoe graag zouden we anders willen.

Waarom ik dit allemaal schrijf? Niet om medelijden, hoogstens om medeleven. Nee, ik schrijf dit opdat bij het leger, zowel bij de KLu als de KLu, als de KM als de KMar, de ogen geopend worden. Laten ze toch s.v.p. die gokkasten uit de kantines, de messes halen. Laten ze hun mensen toch gaan beschermen door ze in diensttijd tenminste te beschermen tegen de mogelijkheid van gokken. Wat daarbuiten gebeurd hebben ze al lang geen grip meer op, maar binnen de kazerne kan er wel iets gebeuren.

Tot slot wil ik u erop wijzen dat ook BIH's vrijwel geen hulp kunnen bieden. Althans, dat hebben wij nog niet meege-maakt. Ook hier weer het bekende 'van het kastje naar de muur'-werk. Als je al problemen hebt, al moeilijk erover kunt praten, dan knap je volledig af als je steeds opnieuw een ander gezicht ziet en steeds opnieuw weer over die drem-pel, die muur van schaamte moet.

Met vriendelijke groeten van een moe-der die zelf bij Defensie werkt en die de in- en outs kent.

(naam en adres bij de redactie bekend)

"Ga er op uit en geniet..."

De vrijetijdsbesteding van een marine-man

„Er staat niets over de vloot in dat jaarboekje van jullie. Een slechte zaak dat jullie daar niets over schrijven. Juist dáár heb je unieke kansen om je vrije tijd op een zinvolle manier in te vullen. Na het winterverlof zal ik je daar wel eens het een en ander over vertellen.“

Dat was het commentaar dat de sergeant hofmeester Piet Brok van de Van Ghentkazerne op het jaarboekje '88 had. Begin maart was het zover en had raadsvrouw Klazien van Brandwijk-Wiltjer een gesprek met hem over zijn vrijetijdsbesteding.

Wij zouden vanochtend praten over de vrijetijdsbesteding bij de vloot. Misschien is het handig als je eerst wat over jezelf verteld?

Op de eerste plaats wil ik zeggen dat iedereen natuurlijk vrij is om z'n vrije tijd in te vullen zoals hij zelf wil. In de dertig jaar dat ik nu bij de vloot zit heb ik een heleboel gezien. Ik heb gediend op bijna alle schepen die de Marine heeft. Een kruiser, een vliegdekschip, jagers, een fregat, een klein fregatje noem maar op. Ik heb lange reizen gemaakt en natuurlijk ook veel korte. Ben een aantal keren in de West geplaatst geweest. Alleen bij de onderzeedienst heb ik nooit gediend. Die zinken te snel als ik aan boord kom. De mooiste herinneringen heb ik aan de eerste Oostreis, Fairwind '86.

Tijd te kort

En je vrijetijdsbesteding in die dertig jaar?

Weet je, vroeger was dat nog wel eens een probleem, dan had je wel de ideeën, maar niet het geld. De laatste jaren is dat gelukkig anders geworden. Nu kun je ook wel eens een overnach-

ting betalen zonder dat het huishoudgeld dan aangesproken moet worden. Wat dat betreft zijn we een heel stuk vooruit gegaan. Toch heb ik soms wel moeite als ik zie dat heel wat mensen, ook jongeren, niet geïnteresseerd zijn. Dat ze blijven hangen bij een videotje of aan een tap. Maar zoals ik al zei, iedereen kan zijn vrije tijd indelen zoals hij dat zelf wil.

Hoe vul jij je tijd in als je aan boord geplaatst bent en vaart?

Ik heb altijd tijd tekort. Meestal werk je als hofmeester tot een uur of zeven. Voor mezelf maak ik dan een schema: een uurtje de postzegels die ik aan wal (in het buitenland) heb gekocht sorteren. Dan een uurtje schrijven. Ik heb een lange lijst met adressen waar ik tijdens m'n reizen wat wil laten weten. Dan een uurtje borduren of knopen. Een drankje nemen en dan naar bed.

Borduren

Borduren of knopen?

Ja borduren of knopen, dat heb ik geleerd toen ik voor lange tijd ziek ben geweest en in het hospitaal heb gele-

gen. Ik heb zelfs de Nachtwacht, een stuk van een meter twintig bij tachtig centimeter, geborduurd. In ongeveer een jaar tijd. En kleden knopen ook. Waarom niet?

Ik zie nog niet zoveel mensen aan boord borduren, maar misschien heb ik een verkeerd idee daarover?

Nou ze kijken ook wel raar op, een kerel die zit te borduren. Maar ik maak toch zelf uit wat ik doe. En na een tijdje weten ze niet beter en komen zelfs vragen hoever ik ben of komen kijken. Ik zeg er toch ook niets van als zij hun tijd besteden aan zaken die mij niet liggen.

Je zegt dat je een lange lijst met adressen hebt om te schrijven, betekent dat dat je ook veel post ontvangt?

Dat kun je wel zeggen. Maar dat is ontzettend belangrijk. Het is hét contact met de buitenwereld, met je privéwereld. Je blijft een klein beetje op de hoogte van de zaken die voor de mensen thuis van belang zijn. Als je een tijdje weg bent glij je toch wel wat af en natuurlijk mis je die anderen ook. Post is naar mijn idee een van de belangrijkste zaken. Het schrijven van brieven en kaarten, maar vooral ook het ontvangen ervan. Ze kunnen je door zwakke momenten loodsen.

Filmen

Ik weet dat je tijdens Fairwind '86, toen je op Hr. Ms. Callenburg geplaatst was, een scheepskrant verzorgde en in het video-team zat.

Vooral aan het begin van de reis ben ik heel actief geweest in het video-team. Alle belangrijke zaken opnemen en monteren. Naderhand is dat door anderen overgenomen, ik voelde me bij die groep niet zo thuis. Nou en in de scheepskrant ging erg veel tijd zitten. Daar ben je steeds mee bezig eigenlijk.

Wat moet ik me bij zo'n video-team voorstellen?

Nou, zodra er iets te doen was, b.v. licht last overgeven of als ik een seintje van de brug kreeg van 'dit staat er te gebeuren' of 'daar varen we doorheen' of 'dat schip komt eraan', dan gingen we dat opnemen op video. Daar gingen we dan 's avonds een band van maken en eens in de week konden de bemanningsleden dat dan zien. Ik ben nog een keer per licht lasttuig overgezet naar de Poolster. Zittend in een broek zodat ik kon filmen. Een hele belevenis. Ik heb trouwens ook staan filmen in bar slecht

weer als het zeetje over de reiling kwam en over je heen spetterde.

Was dat apparatuur en materiaal van de Marine?

Ha, laat me niet lachen, nog voor geen meter. We kregen van de Marine een videorecorder mee. Dat was alles. Voor de rest waren het eigen spullen, zo werkte dat.

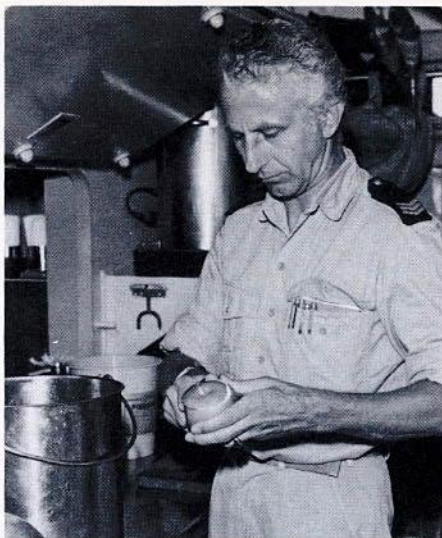
Verkenningstochten

Met Fairwind '86 heb je begrip ik de nodige tochten gemaakt?

Ja, samen met een kollegaatje van de Poolster ben ik allerlei steden en binnenlanden ingetrokken. Dat kon ook, want van te voren had ik een bevriend iemand bij buitenlandse zaken gevraagd om allerlei adressen van en in de landen waar we naar toe zouden varen. Ik was dus van te voren al op de hoogte van een heleboel mogelijkheden en onmogelijkheden. Trouwens niet alleen tijdens Fairwind heb ik tochten gemaakt. Ik heb altijd geprobeerd zover mogelijk van het schip te komen als ik weg was. De stad of het binnenland bekijken, als het lukte voor wat de taal betreft contact te leggen met de plaatselijke bevolking. Lekker uit eten te gaan op de wal. Inkopen te doen, noem maar op. Ik vind dat je als je de kans krijgt om alles te zien, dat je die aan moet grijpen. Dat je moet genieten en beleven. Hier in Nederland, maar ook in de vreemde.

Je bent ook naar de West geweest zei je aan het begin van het gesprek. Is er een wezenlijk verschil tussen vrije tijd daar of aan boord?

Je begint in de West vroeg en als er geen feesten of partijen zijn heb je de middagen vrij, over het algemeen. Dat betekent dat je dat anders in kunt vullen. Ik ben een keer met m'n gezin geweest en een aantal keren als negen maanden-ganger. Mijn vrouw komt dan altijd een bepaalde tijd over en dan kun je samen het nodige ondernemen. Reisjes naar de omringende landen ondernemen, het eiland verkennen. En ik probeer altijd aan een oppashuis te komen. Een oppashuis is een huis waarvan de bewoners op vakantie zijn. Dat is wat anders dan een hutje op de basis. Verder kun je naar de beach. Je hebt er een aantal monumentale landhuizen en op Curacao een natuurpark. Verder houdt ik me ook daar bezig met brieven schrijven.

Sergeant hofmeester Piet Brok

ven, borduren, knopen enz. en verder lees ik alles wat los en vast zit. Aan boord trouwens ook. Een drankje erbij en je kunt heerlijk ontspannen.

Nu liggen de schepen ook nog wel eens binnen in Den Helder. Verveel je je dan niet dood?

Sommige mensen wel natuurlijk, maar ik ben nogal optimistisch ingesteld en probeer overal het beste van te maken. Er zijn altijd en overal mensen die op pas nodig hebben en dan ben je weer een avondje van boord. Verder lezen en een drankje nemen kun je overal. Het leuke van Nederland is dat je in de weekeinden naar huis kunt, kennissen bezoeken noem maar op. Mijn zoon heeft ook bij de marine gezeten en als we dan samen binnen waren gingen we met een vriendin uit eten of een bioscoopje pikken. Dat soort dingen. Weet je, ik heb altijd tijd tekort. Waar ik ook ben. Ik heb nog zoveel dingen te doen.

Vriendschap

Wat is je het meeste bij gebelevend van bijvoorbeeld Fairwind?

Het allerbelangrijkste voor mij was de vriendschap die ik ondervond van een vrouwelijke kollega. Misschien weet je nog dat het die reis was waar de echtgenotes in Nederland zo'n stennis om hebben gemaakt. Mijn vrouw heeft daar niet aan meegedaan. Ze kent mij, ik ken haar en ze wist wat ik wel of niet deed. Ze wist dat ik met die kollega de steden en landen ging verkennen. Ik heb een

gouden tijd gehad. Met andere reizen was het vaak zo dat ik alleen op pad ging. Nu had je iemand, van een ander schip, die met je meeging. Dat iemand van een ander schip is van belang, omdat je anders toch wel het risico loopt om in je eigen kringetje rond te draaien. Het voordeel om met z'n tweeën te gaan was ook dat je er nog eens over kunt praten. Zelfs nu hebben we nog contact. Regelmatig komt zij bij ons thuis of mijn echtgenote en ik gaan daar heen. Een echte vriendschap is dus voor mij het belangrijkste wat ik er aan heb overgehouden.

Verder was het natuurlijk een hele belevenis om over de evenaar te gaan.

Dat is een ritueel?

Ach, een ritueel? Ik had het ook nog nooit meegemaakt. Ik zat toen achttwintig jaar bij de Marine, ik was al wel de Noordpool over geweest, daar heb ik ook nog een oorkonde van, maar de evenaar was ik nog nooit voorbij gegaan. Neptunus zit er, er is een van de knullen omgebouwd tot zeemeermin en je moet op je knieën gaan zitten en je wordt ingezeept met allerlei vieze zoi, koffiedrab enz., je moet een borrel drinken, die is van zout water je gaat finaal over je nek en dan word je in een bad gekieperd om die smurrie van koffiedrab, mosterd, mayonaise en weet ik veel van je af te wassen en dan is er een feest. Dat is een hele belevenis. Eigenlijk niet goed te vertellen. Dat moet je meegemaakt hebben.

Aktief blijven

Heb je als 'ouwe rot' in de marine nog tips voor nieuwkomers?

Het belangrijkste is, denk ik, dat je zorgt dat je niet afstompt. Dat je actief blijft, dat je eigen initiatief neemt. Ga iets doen, ook al vindt iedereen dat je gek bent. Ga er op uit. Ga de landen die je aandoet echt verkennen. Een stad is groter dan de haven of de eerste de beste kroeg. En geniet. Zo'n ervaring, zo'n kans krijg je vaak geen tweede keer. Maak er wat van en zorg van tevoren dat je alle informatie over de landen die je aandoet hebt. Aan boord heb je tijd zat om het van tevoren te lezen en alle verkeersburo's en ambassades helpen je graag op weg. En heb je de pech om niet veel landen aan te doen, ga dan wat studeren of zo.

Piet, bedankt

Klazien van Brandwijk-Wiltjer

Willeke Alberti kan wel weer gaan zingen.

De ontkenning van de Holocaust, een videospel?

In het afgelopen jaar verscheen in de Britse krant 'The Guardian' een artikel over video-computerspelletjes. Het was niet zomaar een kranteartikel. Gesignaleerd werd dat in West Duitsland in het illegale computerspelcircuit een videospelletje in omloop is waarin Joden worden vergast. In het spel gaat het er om de kampbewakers én hun honden op de Joodse gevangenen af te sturen. Doe je dat korrekt volgens de bedoeling van de bedenker van dit computerspel, dan stuur je de Joden onder teutoonse klanken de gaskamers in.

Recente navraag bij de Anne Frank Stichting leverde op dat de bronvermelding - Duitsland - juist was.

Vreemdelingenhaat, jodenhaat, homohaar, het is allemaal niet nieuw. De uitingsvormen ervan zijn minder of meer verhuilend, al naar gelang de personen of groeperingen dat extremisme hun eigen betekenis willen geven.

"Geen enkele macht op aarde kan ons, Republikeinen, nog beletten de Duitse politieke arena te bestormen. Wij zullen heel Europa laten beven. Geen volk op aarde staat toe dat het elke dag op nieuw wordt vernederd, wij maken daar een eind aan, nú. Wij staan niet langer toe dat onze geschiedenis doorlopend tot Auschwitz wordt gereduceerd. Zo lang ik leef, zal ik me er niet voor schamen dat ik vrijwillig dienst deed bij de Waffen-SS", aldus de neonazi Franz Schönhuber op 8 februari j.l. in München, nadat bekend was geworden dat de uitslag van de onlangs gehouden verkiezingen in West Berlijn hem - als gevolg van alle publiciteit in de 14 dagen erna - in plaats van 7,5% bijna 12% van de stemmen zou hebben opgeleverd.

Het Parool van 9 februari j.l. meldde ook nog dat hij de vreemdelingen in de 'Heimat' nog drie jaar de tijd geeft, waarna zijn partij zich met geweld zal gaan verzetten tegen een multi-rationale samenleving. Hij zei er trouwens ook nog bij dat hij niet als anti-semiet geboekstaafd wilde worden. Van hem kun je niet zeggen dat hij zijn bedoelingen verhuilte.

Toeschouwers

Alarmerend? Ach, na de opkomst - en bijna-ondergang - van de Centrum Partij in ons land zijn we er al enigszins aan gewend. We worden er niet direkt meer door verontrust. Er is veel méér voor nodig om ons ongerust te maken.

Zeker, het criminele karakter van het soort uitspraken zoals hierboven geciteerd appelleert aan onze gevoelens. Bij de één sterker dan bij de ander. Maar verder dan een registrerende toeschouwersrol komen we meestal niet. De standaard voor wat moreel wel en niet acceptabel is lijkt daarmee - al-

weer in het aangehaalde voorbeeld - te worden bepaald door extreem rechts. Overdreven. Ik denk het niet. We hebben immers sterk de neiging om de reaktie voor rekening van de gecriminaliseerde groepen - i.c. Joden, Turken etc - te laten.

Het voorbeeld van de Berlijnse verkiezingen is toevallig. De gang van zaken rondom Clause 28 in het Verenigd Koninkrijk laat zien dat daar de reaktie vooral van homogroepen moest komen. Natuurlijk, er waren ook in ons land sympathisanten en medestrijders met de Engelse homo's, maar de antwoorden van officiële Britse zijde - ook in ons land - dat het toch van zedelijke belang is om de 'spreading disease' (waarmee homoseksualiteit werd aangeduid) een halt toe te roepen en dat daarom op scholen geen voorlichting meer over deze relationele variant mag worden gegeven, werden beleefd aangehoord en

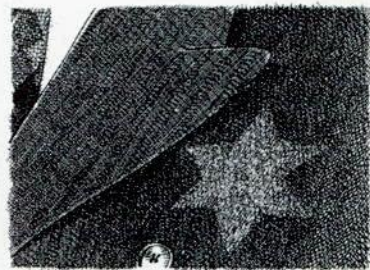

Le pyjama Auschwitz

Eén der schokkendste voorbeelden van het bagatelliseren van de Holocaust verscheen, aldus Gill Seidel, in het Franse satirische maandblad Hara Kiri in juni 1981: 'het toont vrouwen die gestreepte pyjama's showen, het gevangenisuniform in de kampen, en prijst hun slankmakend effect aan.'

Gill Seidel De ontkenning van de Holocaust

Ambol Novib

men ging vervolgens over tot de orde van de dag.

Nazi-strategie

In een klimaat van betrekkelijke morele zorgeloosheid kan gemakkelijk een voedingsbodem ontstaan waarop allerlei extreem rechtse ideeën tot bloei kunnen komen. In een dergelijk klimaat is het mogelijk dat ideologen van rechtse origine de realiteit en betekenis ontkennen van de uitroeiing van zes miljoen Joden door nationaal-socialistisch Duitsland. De ontkenning van deze misdaad, het uitwissen ervan uit de geschiedenis en uit onze herinnering maken deel uit van een nationaal socialistische strategie, die middels een wijdvertakt netwerk in vele landen tot doel heeft om nieuwe aanhang te verwerven.

Het bijzonder belangwekkende boek 'De ontkenning van de Holocaust' van de Engelse universitair docente dr. Gill Seidel brengt deze - meestal - rechts-extremistische wereld op zeer nauwgezette wijze in kaart.

Met grote regelmaat wordt vanuit uiterst rechtse, neo-nazistische en fundamentalistische kring gesteld, dat er tijdens de Hitlerperiode in Duitsland nimmer een Holocaust heeft plaatsgevonden. Daarbij wordt in feite een nieuwe versie gecreëerd van de 'protocollen van de Wijzen van Zion'.

Dit is een door de tsaristische politie in Rusland aan het begin van de twintigste eeuw gekonstrueerd pamflet, dat een zeer negatief beeld schildert van de Joden. Kort samengevat suggereert het zoveel als een mondiale Joodse samenzwering met als uiteindelijk doel de heerschappij in de wereld te veroveren. In de jaren twintig en dertig werd dit traktaat op brede schaal in Europa en de USA verspreid, daarmee de weg voorbereidend voor de uitroeiing der Joden tijdens het Derde Rijk.

Geschiedenis vernietigen

Gill Seidel laat zien aan de hand van beschrijvingen van de feitelijke situatie in Engeland, Duitsland, Frankrijk en de Verenigde Staten dat er een netwerk van neo-nazi's en andere rechtsextremisten bestaat, dat door middel van ontkenning en bagatellisering van de Holocaust als het ware een symbolische volkerenmoord pleegt: het is een poging de geschiedenis te vernietigen. In de Verenigde Staten telt de grootste neo-nazistische organisatie, de z.g. Liberty Lobby, naar schatting 300.000 abonnees op het door deze organisatie uitgegeven magazine 'The Spotlight'. Het zal geen verbazing wekken dat nogal wat van de Noord-Amerikaanse neo-nazistische organisaties hun wortels hebben in (leden van) de Ku Klux Klan, een notoir racistisch genootschap. Geen wonder dus dat de uitgeverij die Ku Klux Klan-publikaties verzorgt, ook de hedendaagse versie van de 'Protocollen' uitgeeft, naast andere nieuwe en oude Nazi-teksten.

Bleef tot halverwege de jaren zeventig de ontkenning van Auschwitz beperkt tot derderangs pamfletten die typerend zijn voor kleine fascistische uitgeverijen, de laatste jaren is er een toename te zien van fraai uitgevoerde 'wetenschappelijke' publikaties die eenzelfde strekking hebben.

Het maakt duidelijk, aldus Seidel, dat de hedendaagse fascisten "zich voordoen als academici, als bonafide historici en dat zij serieus genomen willen worden als een alternatieve geschiedkundige school: de revisionisten tegenover de verdelgingstheoretici".

Memorandum

Een bekend voorbeeld van een Europese revisionist (iemand die een nieuwe – andere – uitleg aan de geschiedenis geeft) is de Fransman Faurisson. Om te laten zien hoe hij (en zijn geestverwanten) te werk gaan bij het bewerken van de publieke opinie citeer ik uit Seidel's boek de tekst van een memorandum dat sommige van Faurisson's ingezonden stukken begeleidde:

'Conclusies (na dertig jaar onderzoek) van revisionistische auteurs:

1. De "gaskamers" van Hitler hebben nooit bestaan.
2. "Uitroeiing" (of "poging tot uitroeiing") van joden heeft nooit plaatsgevonden: om precies te zijn: Hitler heeft nooit bevel gegeven (zou dat nooit hebben goedgekeurd) dat

M. Gilbert, *The Holocaust, Maps and Photographs* (London: Board of Deputies of British Jews, 1978).

niemand moest worden gedood op grond van zijn ras of religie.

3. De zogenaamde "gaskamers" en de zogenaamde "uitroeiing" maken deel uit van dezelfde leugen.

4. Deze leugen, die in wezen zionistisch van oorsprong is, heeft een enorme politieke en financiële zwendel mogelijk gemaakt, waarvan de staat Israël als eerste profiteert.

5. De belangrijkste slachtoffers van deze leugen en van deze zwendel zijn het Duitse en het Palestijnse volk.

6. De enorme macht van de officiële media heeft tot nu toe het succes van deze leugen verzekerd en de vrijheid van meningsuiting beknot van degenen die de leugen ontkenen.

7. De overstanders van de leugen weten nu dat hun leugen het nog maar een paar jaar uithoudt: ze verdraaien de doelstelling en het karakter van het revisionistisch onderzoek; wat eenvoudig een streven is naar een terukeer naar historische waarheid, noemen zij "herleving van nazisme" of "geschiedvervalsing".

Overigens heeft hij ook zijn uiterste best gedaan de echtheid van het dagboek van Anne Frank in twijfel te trekken, misschien omdat het de generaties van na de oorlog heeft laten kennismaken met de realiteit van de Holocaust.

Zondebok zoeken

Het is niet voor het eerst in onze Westerse geschiedenis dat in tijden van econo-

mische recessie revisionisten de loop der historie naar hun hand trachten te zetten. Daarmee spelen ze in op de latente onlustgevoelens bij bevolkingsgroepen. Het stigmatiseren van een bepaalde bevolkingsgroep als zondebok is daarbij een vaker gebruikt instrument.

In een slotbeschouwing legt Seidel dan ook terecht verbindingslijnen tussen anti-semitische, anti-zwarte, anti-feministische en anti-homoredeneringen die meer en meer de overhand krijgen (denk aan 'Clause 28').

Dat stemt dunkt mij tot zorg en ook tot waaksaamheid. Zeker nu, als gevolg van alle commotie rond het verschijnen van het boek *'De Satanische versen'* van Rushdie, het begrip onverdraagzaamheid als maatstaf in de beoordeling van islamieten wordt gehanteerd op zodanige wijze, dat het synoniem wordt met de Islam.

Daarmee wordt (weer) een nieuwe groep verdoemden gecreëerd door slachtoffers in spé, die zich keren tegen hen die zij beschouwen als de aanstichters van hun toekomstig leed.

Na lezing van Gill Seidel's boek zie je dat ineens wel helder voor je, ook zonder videospelletjes.

Kees Roza

Gill Seidel: *De ontkenning van de Holocaust*. Ambo/Novib, Baarn/ Den Haag, 1988. 148 blz. Geill. f 35,-

Rainman

Dustin Hoffman en Tom Cruise enorm indrukwekkend

Op het moment dat ik dit stukje schrijf, is nog niet bekend of de Oscar-nominatie die Dustin Hoffman kreeg voor zijn hoofdrol in 'Rainman', daadwerkelijk is omgezet in het tastbare beeldje zelf. Van mij mag het: wat Hoffman in deze film laat zien is het beste dat ik niet alleen het afgelopen jaar, maar misschien wel de afgelopen vijf jaar heb mogen genieten. En ik heb heel wat moois gezien!

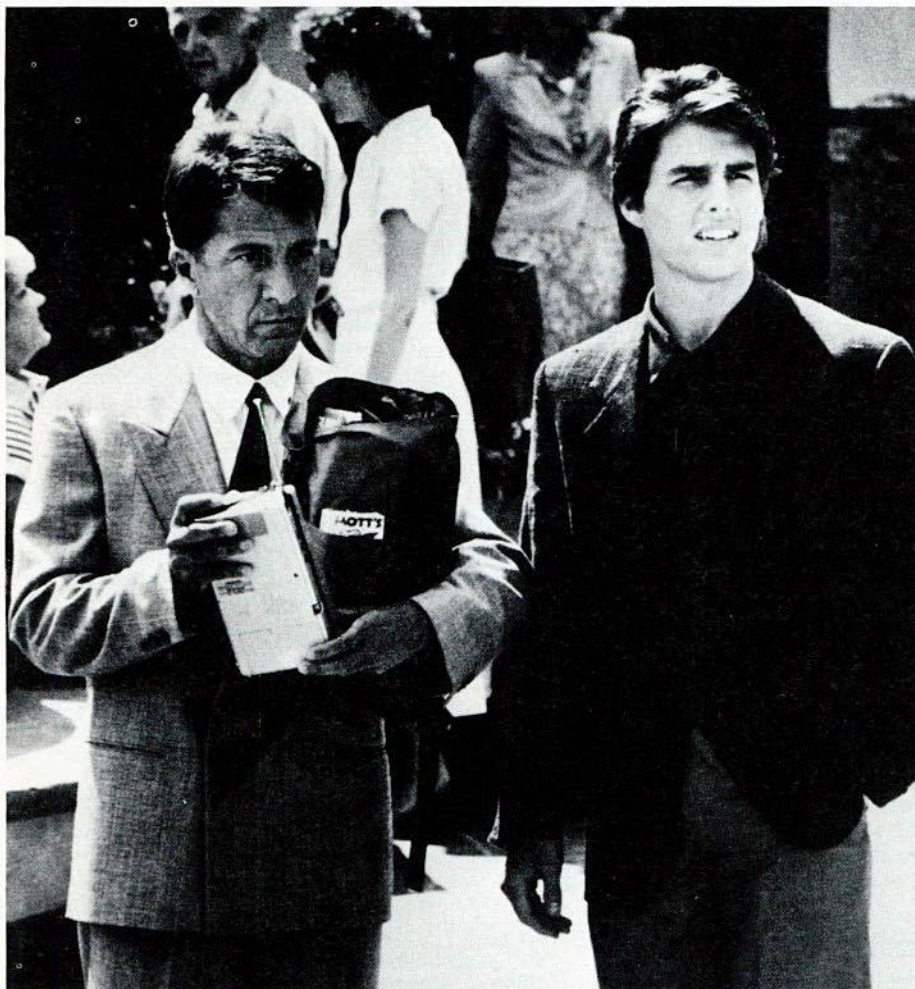
Doordat drie prominente regisseurs (onder wie Steven Spielberg) hun tanden hadden stukgebeten op het ongewone script van Rainman, kreeg Dustin Hoffman een jaar de tijd om zich op zijn rol te prepareren, voordat Barry Levinson uiteindelijk de uitdaging aannam en besloot de film te maken. En die film over een begaafde autist, waarvan veel sceptici hadden voorspeld dat het publiek daar geen trek in zou hebben, wordt de sensatie van het jaar! Als de film begint, zien we Tom Cruise als Charlie Babbitt, een autoverkoper met alleen maar oog voor geld. Zijn

vriendin loopt voortdurend stuk op het feit dat Charlie voor niemand werkelijke belangstelling heeft, alleen voor zichzelf en z'n snelle racewagens. Wanneer Charlie op een dag hoort dat zijn vader is overleden, betekent dat voor hem een meevaller: zijn vader was bemiddeld, en Charlie zit financieel nogal klem. Hij besluit onmiddellijk naar zijn ouderlijk huis te rijden, in de verwachting dat daar de erfenis op hem ligt te wachten. Maar dat pakt anders uit: Charlie blijkt slechts de rozenstruiken te hebben geërfd, plus de Buick Roadmaster convertible uit 1949, het

troetelkind van wijlen z'n vader. De drie miljoen dollar aan vermogen gaan naar Wallbrook, een instelling waar, zoals Charlie pas dan verneemt, zijn oudere broer Raymond Babbitt wordt verpleegd. Charlie rijdt spoorsslags naar Wallbrook en maakt kennis met zijn broer, van wiens bestaan hij niets wist. Raymond blijkt een autistische man, die op een bepaald gebied geniaal is: hij kan met cijfers en getallen dingen doen die een computer nauwelijks kan bijbenen. De directeur van de instelling is niet bereid om Charlie iets van de erfenis te geven, waarop Charlie zijn broer eenvoudig meeneemt in de Buick. Op die manier wil hij de toegewijde staf van de inrichting bewegen om hem alsnog dat deel van z'n erfenis te geven, waar hij recht op meent te hebben. Aanvankelijk wordt Charlie min of meer krankzinnig van de niet toegankelijke Raymond, die gevangen zit in z'n eigen vaste patronen en met wie communicatie vrijwel niet mogelijk blijkt. Tot Charlie hem op een dag het woord 'Rainman' hoort zeggen. Charlie herinnert zich van z'n eigen jeugd heel weinig, behalve dan, dat de 'Rainman' hem vaak welterusten kwam zeggen. Die Rainman blijkt nu de oudere gestoorde broer Raymond te zijn geweest, die in de inrichting werd geplaatst nadat hij de kleine jongen per ongeluk bijna in een bad had verdrongen. Na dat moment wordt de houding van de harde Charlie ten opzichte van zijn broer anders. Hij beseft dat zij raakvlakken hebben: een gezamenlijk stel ouders en gezamenlijke, zij het summiere, jeugdherinneringen. Hij beseft ook dat zijn broer vanwege hem al zijn halve leven op Wallbrook verblijft.

Naarmate hun reis vol tegenslagen langer duurt, groeit er meer begrip van Charlie's kant. Hij laat Raymond dingen doen die hij binnen de beschermende muren van de inrichting nog nooit heeft beleefd: hij mag even achter het stuur van de auto, ze gaan in een restaurant ontbijten en Charlie neemt Raymond ook mee naar het casino in Las Vegas, wanneer hij eenmaal heeft ontdekt dat er met Raymonds geniale brein veel geld valt te verdienen. Een volkomen gelouterde, menselijk geworden Charlie brengt zijn broer uiteindelijk toch terug naar Wallbrook. Het is hem inmiddels niet meer om het geld te doen, hij beseft dat hij een broer heeft, hij belooft dat hij hem elke twee weken zal komen opzoeken, en hij verdiept de relatie met zijn vriendin, die hij eindelijk begint te waarderen.

Dustin Hoffman heeft lang opgetrokken met autistische mensen, waardoor zijn interpretatie volkomen geloofwaardig is geworden. Toch is Raymond nergens zielig of pathetisch. Regelmatig klinken er zelfs lachsalvo's door de zaal wanneer hij met zijn specifieke woordkeus of intonatie voor hilarische situaties zorgt. De grote verdienste van Hoffman is bovendien, dat hij Tom Cruise tot een hoger niveau tilt dan waar ik die knappe, snelle jongen tot op heden toe in staat had geacht. Hij geeft Cruise

Dustin Hoffman en Tom Cruise als de broers Babbitt in 'Rainman'

film in 't kort

La lectrice

Iedereen die dacht dat de Franse cinema echt dood en begraven was, zal verast zijn door de film *'La lectrice'* van Michel Deville. Dat er in de jaren tachtig, waarin vrijwel geen bioscoop-exploitant zich meer waagt aan Franstalige produkten, toch zomaar opeens een dergelijke speelse, originele, voorbeeldig gespeelde en schitterend in beeld gebrachte produktie in ons land rouleert, is een echte lente-verrassing! Het kan dus toch! *'La lectrice'* gaat over een

Miou Miou (met brillette) in *'La lectrice'*

intelligente, ondernemende vrouw die graag leest, over een mooie stem beschikt en die deze eigenschappen combineert nadat ze een boek in handen heeft gekregen over een vrouw die graag leest en een mooie stem heeft (het Blookereffect), die als voorlezeres de kost verdient. Marie heeft een wat bloedeloze relatie met ene Christian, dus een dosis opwinding kan ze best gebruiken, hoewel dat in eerste instantie niet haar opzet is. Vanaf het moment dat ze een advertentie plaatst waarin ze zichzelf aanprijst als voorlezeres, beginnen de gebeurtenissen uit het boek en de dingen die haar in werkelijkheid overkomen, op een speelse manier door

alle ruimte, hij trekt niet elke scène naar zich toe, waardoor er een volmaakt evenwicht tussen de beide karakters ontstaat. Cruise op zijn beurt weet volkomen aannemelijk te maken dat de egocentrische Charlie door de gebeurtenissen waar hij mee wordt geconfronteerd, verandert in een genuanceerd mens met oer-gevoelens van lotsverbondenheid voor zijn oudere, gehandicapte broer. Ik heb de film inmiddels twee keer gezien en dat is nog niet genoeg: de derde keer staat al in m'n agenda genoteerd. Niet missen dus!

Leo van Opzeeland

elkaar heen te lopen. Een jonge gehandicapte jongen wordt verliefd op haar, evenals een gestresse zakenman. Van een uitgekookte gepensioneerd rechter krijgt ze Sade te lezen, dat ze doet zonder een spier te vertrekken, en een generaalsweduwe smult van Marx. Het feit dat de film in eigen land niet bijster werd gewaardeerd, is wellicht toe te schrijven aan het feit dat de mannen er in deze rolprent niet al te genadig afkomen, hoewel de toon voortdurend luchtig en ironisch blijft. Als extraatje heeft Melville veel aandacht besteed aan de interieurs waar de verscheidene scènes zich afspelen, en aan de kleding van Miou Miou, die Marie speelt. Een verademing om weer eens te ontdekken dat Fransen nog altijd in staat blijken tot kwaliteitsfilms!

Vincent

Paul Cox, de Nederlandse regisseur die in 1963 als student via een uitwisseling-programma een jaar in Australië doorbracht en twee jaar later besloot er zijn tweede vaderland van te maken heeft al een aantal bijzonder mooie, originele en smaakvolle produktes op zijn naam staan, die tot nu toe echter slechts door een betrekkelijk klein publiek gezien en gewaardeerd werden. *'Vincent'* zal hem zonder twijfel een grote schare nieuwe bewonderaars opleveren. Cox maakte een grandioos portret van zowel het adembenemende oeuvre van Vincent van Gogh (die 1800 werken na liet!) als van de gekwelde, diep religieuze en hartstochtelijke man die zijn leven lang smeekte om erkenning, en snakte naar liefde en medemenselijkheid. Want Cox deed dit aan de hand van de brieven die Van Gogh, vanaf z'n 28ste jaar tot aan z'n zelfmoord, aan zijn broer Theo schreef. Steeds actiever en produktiever werd Van Gogh op artistiek gebied, steeds meer raakte hij mentaal uit de rails door het voortdurend geldgebrek, en de niet aflatende twijfel aan zichzelf en aan zijn talent. Cox draagt in zijn film een bijna devote bewondering uit voor het werk van Vincent, dat hij in een oneindig aantal verschillende beelden aan het publiek toont. Soms zit de camera vlak op een schilderij, zodat je de dikke, woest opgebrachte kluiten verf bijna kunt aanraken, dan weer

Zelfportret in *'Vincent'*

glijdt de lens langs details als een stoel, een boeket bloemen, een gegroefd gezicht. Op een paar punten heeft de regisseur korte, gespeelde fragmenten ingelast, maar de film heeft toch voornamelijk een documentair karakter. John Hurt leest de brieven voor met die typerende geteisterde, gevoelige stem waarvan je je met een beetje verbeeldingskracht kunt voorstellen, dat het Vincent's eigen stem is. Denkt u niet dat Vincent een typische saaie, intellectuele verhandeling is geworden: de film is één meeslepende, ontroerende hommage aan een man die pas vele jaren na zijn dood de waardering kreeg waar hij bij zijn leven zo naar snakte. Wie deze film heeft gezien kijkt voortaan met andere ogen naar de schilderijen en tekeningen van Van Gogh.

Punchline

Tom Hanks, de grote man in Hollywood op dit ogenblik, speelt in de komedie *'Punchline'* een student medicijnen die artiest wil worden. Zijn ambitieuze vader ziet daar niks in, reden voor de jongen om een pantser van bijtende grappen tussen zichzelf en de rest van de wereld op te trekken. Sally Field speelt een moeder van drie kinderen die ook graag stand-up comic wil worden (een soort cabaretière dus) en die al snel doorheeft dat Hanks een grote mond heeft, maar een klein hartje. De onwaarschijnlijke romance tussen die twee is gelukkig niet verder uitgewerkt.

Tom Hanks in *'Punchline'*

Sally Field is vooral de eerste helft van de film weinig overtuigend. Tom Hanks draagt de film en wie van die typisch Amerikaanse café-artiesten houdt moet zeker gaan kijken, want de film kent ook vele onderhoudende momenten.

The naked gun

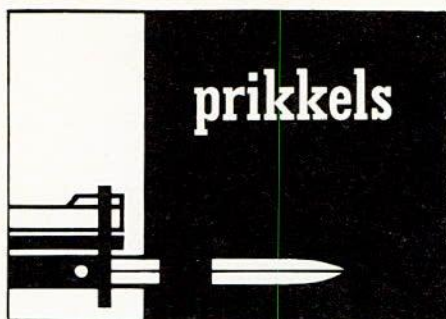
Het eerste half uur zijn de meeste toeschouwers nog een tikje gegeneerd over de tamelijk platte grappen in deze persiflage op alle Pink Panther-films, met een weergaloze Peter Sellers als inspecteur Clouseau in de hoofdrol, daarna geeft vrijwel iedereen zich gewonnen. De broertjes Zucker en hun vriendje Abrahams (die eerder *'Flying high'* maakten) hebben met *'The naked gun'* een onverbiddelijke lachfilm afgeleverd. Leslie Nielsen als de blunderende politieman houdt z'n krankzinnige rol onwaarschijnlijk consequent vol en Priscilla Presley geeft hem onverwacht geestig partij. Voor mensen die er eens echt even helemaal uit willen zijn en lekker willen gieren!

L.v.O.

*"Ik tracht niets meer,
ik tracht zelfs niet meer
mij de geur van de
vrijheid te herinneren"*

Paul Snoek
'Soldatenbrieven'
12-9-1957

Geloof

De eerste dag in de militaire samenleving stond in het teken van inboeken. Eén van de velen waar je langs moest was een korporaal die het kerkgenootschap moest invullen. Het was nog de tijd dat er in de krijgsmacht alleen godsdienstige geestelijke verzorging mogelijk was.

De korporaal vroeg naar je geloof. Nou gaf dat geen problemen, want een ieder noemde zijn kerkgenootschap. Mijn antwoord aan de korporaal was: geen. Later dacht ik wat gek eigenlijk, geen geloof, alsof ik het allemaal zeker wist

waarom we hier op dit hemellichaam aanwezig zijn.

Ik moest aan dat voorval van lang geleden denken toen ik in de krant las dat iemand voor de rechter verklaarde: "Ik heb de overtuiging dat ik ook zonder het lidmaatschap van de kerk in God kan geloven." Het betrof een kort geding voor de Arnhemse rechtbank. Een inwoner van een Veluwe gemeente had te kennen gegeven geen prijs meer te stellen op de inschrijving als dooplid van de christelijke gereformeerde kerk. De predikant en de kerkeraad betreurden de wens van het dooplid en probeerden hem op andere gedachten te brengen. Toen hij echter volhardde in zijn standpunt meende men dat hij slechts uitgeschreven kon worden, wanneer hij een verklaring zou afgeven zich niets meer van God en diens geboden aan te trekken.

De reden waarom ze voor de rechter stonden was een aktie van de predikant. Hij had het ex-dooplid in een gebed tijdens de kerkdienst afgeschilderd als iemand die God de rug heeft toegekeerd.

Dat nam het ex-dooplid niet en eiste rectificatie van die woorden omdat deze

onnodig grievend en beledigend zouden zijn en hem in een verkeerd daglicht zouden plaatsen.

De rechtbankpresident zou over een week uitspraak doen.

Tot zover dit incident op de Veluwe dat de wereldpers niet haalde, waarschijnlijk ook niet na de uitspraak van de rechtbankpresident. Het was weer een voorval waaruit blijkt dat door enkelen niet alleen God, maar ook het enige ware geloof wordt opgeëist.

De consequentie van mijn antwoord tijdens het inboeken aan de korporaal was, dat ik tijdens de gevoeren schoonmaakwerkzaamheden moest verrichten. Nou veegde je al heel wat af tijdens die eerste militaire opleiding, maar het had toch iets bijzonders.

Terwijl je maten bij de dominee en de aalmoezenier zaten had je toch een gevoel van vrijheid. De vrijheid om zelf te geloven hoe het mogelijk allemaal in elkaar stak in dit leven.

Die vrijheid verkreeg die inwoner van het Veluwe dorp nadat ze hem nog even een trap na moesten geven.

Cor Out

Nederland schendt mensenrechten

De Werkgroep Inheems Volken ((WIP) heeft de Eerste Kamer verzocht het debat over de Nederlandse laagvlieg oefeningen boven Innu-land van dinsdag 7 maart wederom uit te stellen. De rapporten van de Canadese Milieu Effect Rapportage (MER) commissie en het Canadese Ministerie van Nationale Defensie (DND) over de laagvlieg oefeningen zijn niet op tijd beschikbaar. De beide verklaringen kunnen elk moment uitkomen. De Innu bereiden nu ook een eigen MER voor.

Het zou toch wenselijk zijn dat de Eerste Kamerleden tenminste over de verklaringen van de MER-commissie en DND moeten kunnen beschikken. Alleen dan kan tijdens het kamerdebat een afgewogen besluit over het laagvliegverdrag met Canada genomen worden.

De verwachtingen over het kamerdebat zijn trouwens laag. Een meerderheid is voor export van de laagvlieg oefeningen. De Nederlandse en Duitse regering zijn de oefeningen liever kwijt dan

rijk en de Canadese regering ontvangt graag de NAVO-uitgaven.

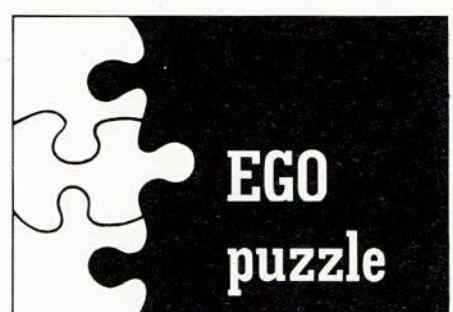
De enige winst van dit kamerdebat zou zijn dat de leden wederom geconfronteerd worden met de schending van mensenrechten door de Nederlandse regering en Koninklijk Luchtmacht. Ondanks het verwachte negatieve besluit gaan de akties door en voor de Innu echter verder. Het moet eenvoudigweg voorkomen worden dat de NAVO op Innu-grondgebied en trainingscentrum vestigt voordat de MER-procedure is afgerond.

En dus blijven we wachten op de verklaringen van de MER-commissie en de DND. De Innu laten op dit moment een eigen Milieu Effect Rapportage maken. De Innu en de WIP hopen deze nog voor het debat aan de kamerleden en pers te kunnen presenteren. Er bestaat een kans dat de Innu komen om dit zelf te doen.

Verslag

Een zestal studenten van de Landbouw universiteit Wageningen, de werkgroep milieuhygiëne, hebben hun verslag 'de Innu overvlogen' gepubliceerd. Dit verslag betreft een onderzoek naar de gevolgen van de laagvlieg oefeningen vanuit Goose Bay, Canada. Het telt zo'n 60 pagina's en bevat de hoofdstukken over onder andere de geschiedenis en cultuur van de Innu, de Nederlandse besluitvorming, en de gezondheidseffecten van laagvlieg oefeningen op de Innu.

Het is een gedegen verslag dat helaas, gezien de complexe materie, niet volledig kon zijn. Er zijn weinig of geen publicaties in Nederland te vinden over de Innu, behalve die in het documenta-

De oplossing van de zandloper in het maartnummer luidt als volgt:

kenteren, enteren, renten, enten, teen, een, en, e, er, oer, ober, boren, boeren, geboren, geborgen.

Hieronder een viertal visitekaartjes, waarbij door een omzetting van de letters van naam en woonplaats het beroep van betrokkenen kan worden gevonden.

O. Din
Eem

W. J. Lui
Ree

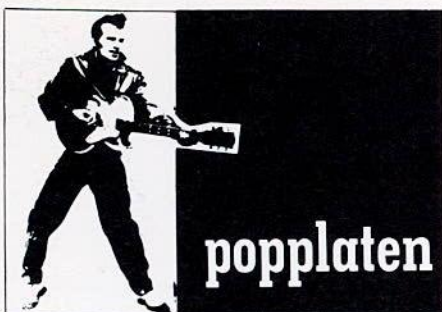
F. Kever
Koe

N. Morn
Eerde

tiecentrum van de WIP. Dit is het eerste overzicht in het Nederlands over de Innu en de gevolgen van de laagvlieg oefeningen boven hun gebied. Het verslag is bij de WIP te bestellen. Het kost f 10,- excl. porto.

Govert de Groot

Uit: Tribaal Nieuws, maandblad van de Stichting Werkgroep Inheemse Volken, maart 1989. Adres: Postbus 4098, 1009 AB Amsterdam, tel. 020-938625.

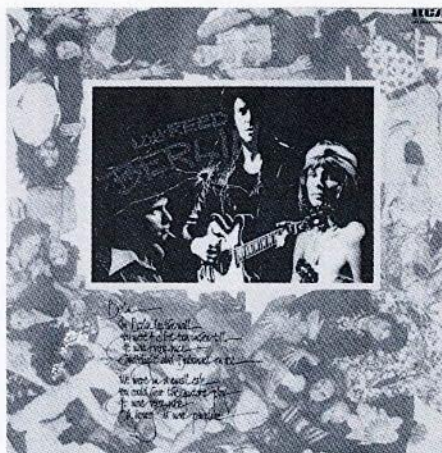

Lou Reed: Van 'Berlin' tot 'New York'

Van het aantal rock-legendarische figuren dat de popmuziek telt, is een groot deel dood en een ander deel laat weinig tot niets van zich horen. Lou Reed heeft lange tijd op de nominatie gestaan voor de eerste categorie en behoort regelmatig tot de tweede. Met zijn negentiende soloplaat 'New York' laat hij echter ruimte voor twijfel: Reed is springlevend en komt op 45-jarige leeftijd met zijn Sign @ the times.

'New York' is een conceptalbum met de grootste stad van de Verenigde Staten als uitgangspunt voor een beschrijving van het leven heden ten dage. Na acht jaar Ronald Reagan ziet de wereld er niet vrolijker uit, en Lou Reed geeft zijn cynische kijk op het een en ander. De plaat is sober geproduceerd, maar de zeggingskracht is er niet minder om. Geen elektronische foefjes, maar een standaard rock 'n roll bezetting als achtergrond voor Lou's karakteristieke manier van nou ja... zingen.

Het tot single uitgeroepen 'Dirty blvd' is niet eens het sterkste nummer, dat is veeleer 'Sick of you', waarin Lou's afkeer van het gebeuren op deze aardbol het duidelijkst tot uiting komt. Of 'There is no time', waarin hij op actie aan-

dringt. Met in totaal 14 nummers wordt op een humorvolle wijze een niet vrolijk beeld geschetst van de toestand in de wereld.

Zestien jaar na het meesterwerk 'Berlin' is dit het meesterwerk 'New York'. In de tussentijd kwamen 15 elpees uit, met als absoluut dieptepunt 'Metal machine music', 4 plaatkanten elektronische geluidsbrij, die het nu misschien goed zou doen op een acidhouseparty. Uit deze periode zijn echter ook positieve geluiden te noteren, zoals de elpee 'New sensations' uit 1984, met de semi-hitjes 'High in the city' en 'I love you Suzanne' en 'Street hassle' uit 1978 (waarvan het titelnummer nog is verschenen op een elpee van de Simple minds). Tevens werkte hij mee aan Little Stevens Sun city project en coverde hij samen met Sam de Sam&Dave classic 'Soul man'.

'Berlin' verscheen in 1973, Reed's derde soloplaat en net als 'New York' een conceptalbum. Het verhaal begint in een Berlijnse nachtclub en beschrijft een driehoeksrelatie tussen twee mannen en een vrouw, Caroline, die eindigt als laatstgenoemde zelfmoord pleegt. Het is een mysterieuze plaat, die mede dankzij de veelbesproken productie veel van de luisteraars vraagt. Geen muziek voor jonge 'kids', maar grotestadsmuziek voor volwassenen. Een jaar daarvoor was 'Transformer' verschenen, een commercieel succes dankzij de hit 'Walk on the wild side'. De plaat was geproduceerd door David Bowie, in die jaren samen met Lou Reed voorman van de zogenaamde nichten-rock (glitter).

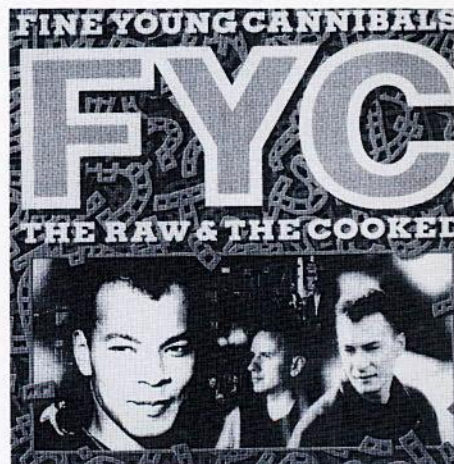
In de eindjaren '60 was Lou een van de leidende figuren geweest in de Velvet underground, wier debuutelpée 'The velvet underground and Nico' te zamen

met de elpees 'Transformer' en 'Berlin' in de platenkast staan van elke rechtgeaarde rockfan. En daarin hoort de nieuwste elpee 'New York' ook onmiskenbaar thuis.

Fine Young Cannibals - The raw and the cooked

Ruim drie jaar geleden verscheen de titelloze debuutelpée van de Britse groep Fine Young Cannibals. Twee ex-leden van de skagroep The beat, te weten Andy Cox (gitaar) en David Steele (bas en synthesizer) vinden in de vorm van Roland Gift de zanger die ze zoeken, begiftigd met een opvallend stemgeluid. Succes heeft de groep met de singles 'Johnny come home' en de Elvis-cover 'Suspicious minds'. Sindsdien hebben de FYC zich niet ontpopt als een standaard popgroep. Voor Roland ligt een carrière als acteur in het verschiet, na o.a. te hebben gespeeld in 'Sammie and Rosie get laid' en Andy en David hebben zich gericht op het produceren van o.a. The wee papa girl rappers en hun pseudogroepje Two men, a drum-machine and a trumpet.

De tweede elpee, 'The raw and the cooked', die lang op zich heeft laten wachten, bevat een combinatie van soul ballads en dancesongs, uitgevoerd in een elektronische bezetting (ook op 'The

raw and the cooked', speelt de drummachine een belangrijke rol). In tien nummers wordt rijkelijk geciteerd uit de geschiedenis van de (zwarte) popmuziek (een ietwat sjagrijnige recensent zou het hebben gehad over jatwerk). Het motown geluid is duidelijk te horen in 'Good thing', Sam Cooke's 'Chain gang' komt langs in 'Tell me what' en ook house en funk hebben hun invloed gehad op de FYC. De al weer twee jaar oude single 'Ever falling in love' staat ook nog op de plaat, evenals de top 5 hit 'She drives me crazy'. Als de falset stem van Roland Gift je niet snel te veel wordt, waar niet veel kans op is, gezien de korte speelduur van de plaat (nauwelijks meer dan een half uur) heb je als gemiddelde dancefreak een goeie aan 'The raw and the cooked'.

Evert van Dijk

gedicht

De drie gedichten op deze pagina zijn afkomstig uit de bundel 'Gedichten 1959-1963' van Ans Wortel, die begin dit jaar uitkwam. Wellicht het meest bekend is de kunstenaar uit Bergen door de jaarlijks tientallen tentoonstellingen van haar prenten en schilderijen overal in ons land. Maar Ans Wortel schreef ook een aantal door haar zelf prachtig geïllustreerde autobiografische boeken. Bij de opening van exposities leest ze veelal voor uit eigen poëzie, doch haar bundels zijn helaas niet meer verkrijgbaar. In het nu verschenen 'Gedichten' werd haar poëzie samengebracht uit de jaren, dat ze in Amsterdam woonde. Wisselend zijn het maatschappelijk betrokken, speelse, ernstige en ook intens gevoelige gedichten, die de aandacht na lezing nog heel lang vasthouden.

Ans Wortel: Gedichten 1959-1963. Uitg. Fontein, 1989. 159 blz. f 24,50 (FS)

Er was een soldaat
met echte ogen
hij loopt heen en weer
in 't zand voor z'n voeten
de knopen van z'n jas
zeggen welterusten
tegen de zon

het echtpaar
dat hij tegenkomt
moet lachen om de dwaze
dingen waarvan hij zegt
dat 't zijn hersens zijn
boven de schoorsteenvelen
is z'n hemel rond

Waai over
een windstille aarde
wordt koud
rode akker
'n gesneuvelde meer
of minder
wat doet het ertoe
wat doe ik eraan
met mijn grote
veel te kleine
handen...

Dodenherdenking enzovoort

Grote dolle waanzinwereld
waar de mensen met z'n allen
even twee minuutjes stilstaan
om hun doden te gedenken
die allang niet dood meer zijn...
dromend van 't vrije dagje
dat ze morgen zullen krijgen.

Zij die werkelijk doden hebben
zitten met hun handen open
leeg te wachten lang daarna.

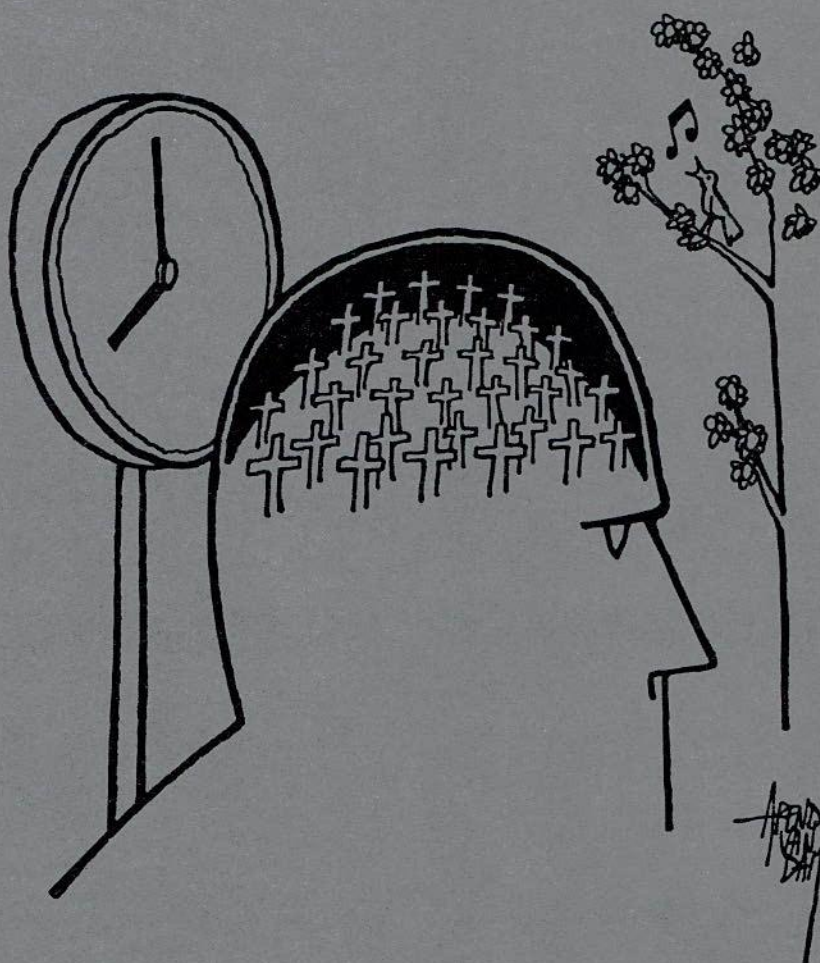
Morgen, als de vlaggen lachen
moet eenieder zijn vergeten
wat er lang geleë gebeurd is
en 't land zal vreten dragen
uit de mest van onze graven.

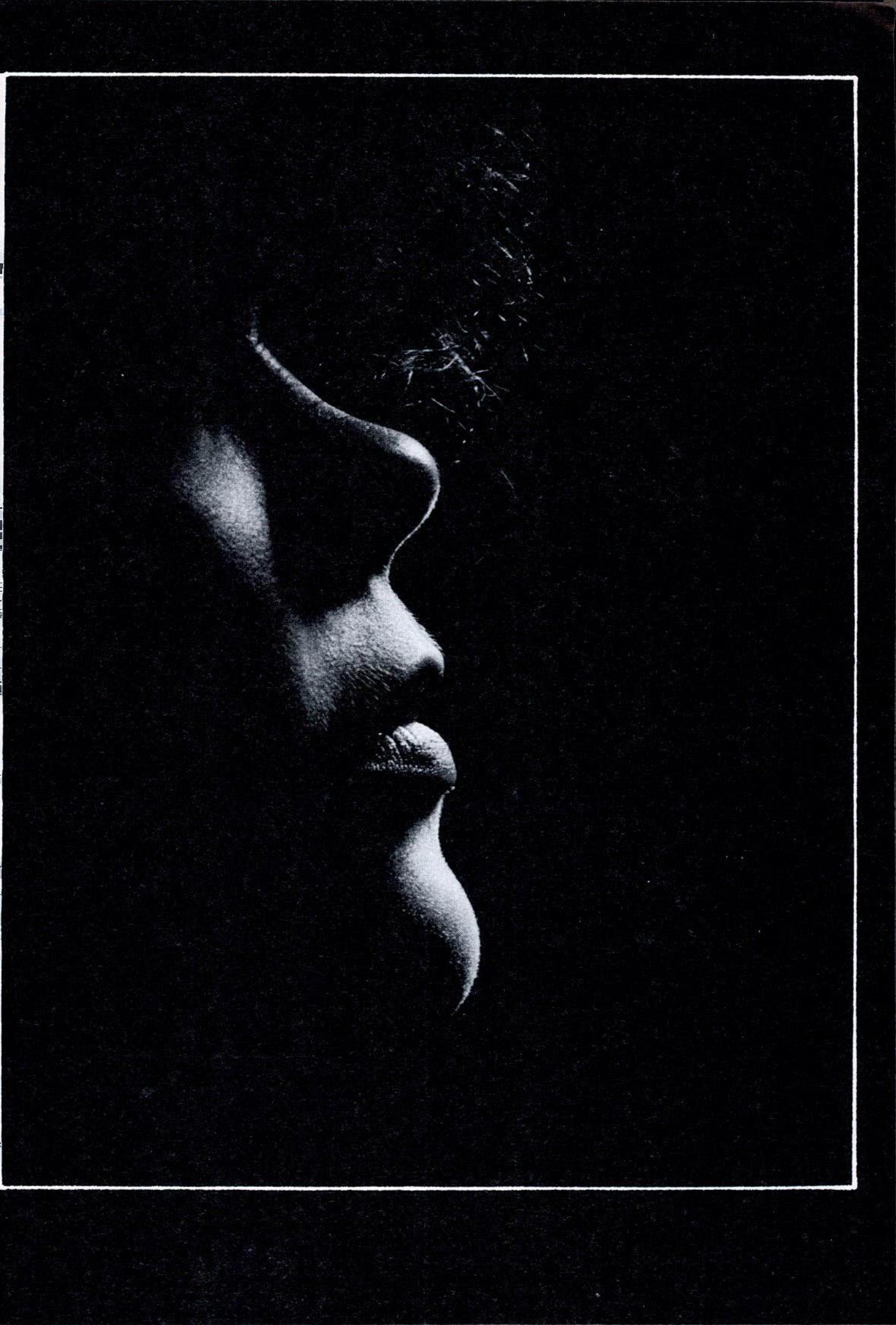
Grote drommen Duitsers komen
wiedersehn langs onze wegen
rovend ons beetje levensruimte
maar ze brengen wel hun geld mee
en dat is waar wij van houden.

Centen voor 't nieuwe pakkie
centen voor 't kerkezakkie
centen voor 'n wielensel
want dan komen we er snel.

Leg 'n bloem neer bij de lijken
opdat ze lachend naar ons kijken
heel de aarde is krankjorum
sinds dat malle mensenschorem.

Waarom heeft men
m'n graf niet gegraven
toen het nog oorlog was
dan had ik niet alleen hoeven
sterven
dan waren m'n botten nu droog en
wit
nu men zegt dat 't vrede is
nu de mensen niet slecht meer zijn
en niet goed
en elkaar verdringen
op hun vierkante meter
ordelijk en met droge ogen.

Discjockey buiten diensttijd

**„Daar ben ik voor, zeggen ze.
En als ik het niet doe ...”**

Van het Drentse plaatsje Ruinen hebben weinig dienstplichtige jongens waarschijnlijk ooit gehoord. Daar is onder andere een munitierenovatiecompagnie (566 munrencie) te vinden, waar dpl. sld. Halbe de Vries tewerk is gesteld. Halbe woont in het Friese Noordbergum, een dorp dat ook niet zo bekend zal zijn. In zijn vrije tijd is hij discjockey, een beroep dat bij de meeste lezers wel bekend zal zijn, te horen naar de radiozender die het meest te beluisteren valt op de kazerne.

EGO-redakteur Wim Reinders ging eens praten met deze 18-jarige soldaat over het wel en wee van een discjockey op jonge leeftijd.

Hoe lang sta je nu achter de draaitafel, Halbe?

Ik ben al discjockey vanaf mijn veertiende. Ik had een paar vrienden, die zaten bij een jeugdsoos in een discjockey-club. Die vroegen me om eens mee te doen, omdat ze dachten dat het wel wat voor mij was. Dat heb ik toen geprobeerd en het bleek leuk werk te zijn.

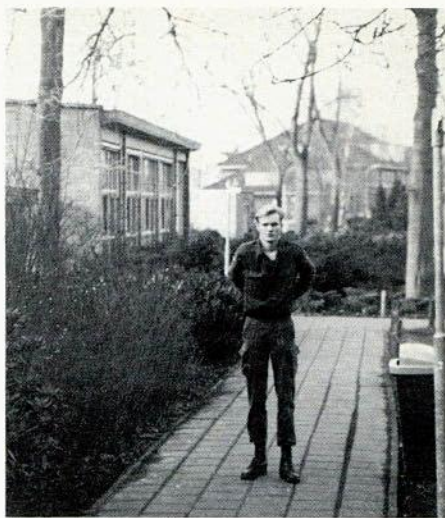
Wat vind je het leuke eraan?

Het is leuk om muziek te draaien en het presenteren, het praatje er tussendoor, vind ik ook leuk. Het is ook een soort kunst, een eigen manier om mensen te vermaken. Je probeert een goed programma in elkaar te zetten met bijvoorbeeld wat grappen erin. Van te voren kun je ook wat gekke dingen in elkaar zetten op een bandje, zoals Jeroen van Inkel dat op de radio wel eens doet. Dat doe ik precies zo, ik bedenk zelf wat geks en zet dat op de band. Het is leuk als mensen daar om lachen en het geeft ook wel een kick om in het centrum van de belangstelling te staan. Dat stimuleert m'n creativiteit.

Hele gekke mensen soms

Je begon dus in een jeugdsoos. Wat deed je daarna?

Eerst heb ik bijna een jaar gedraaid in een andere jeugdsoos, 't Pijpke, waar ze professionele apparatuur hadden, alle platen vanaf 1971 en een lekkere sfeer. Maar ik kreeg mot met het bestuur en ben er daarom mee opgehouden. Daarna heb ik een half jaar lang niet veel gedaan als discjockey. Een keer heb ik in een café gedraaid, maar toen was ik pas om half zeven 's ochtends thuis. Dat beviel me niet. Later kwam ik eens in Zwaagwesteinde. Daar was net een nieuwe discotheek geopend en ik ben toen met de eigenaar gaan praten of hij me gebruiken kon. Nu draai ik er een half jaar elk weekend. Daar heb je soms hele gekke mensen wat het vragen van verzoekjes betreft. Ik moet dan van hen een bepaalde plaat draaien. Daar ben ik voor, zeggen ze. En als ik het niet doe, dreigen ze dat ze mij wel even een kopje kleiner zullen maken, dat ze me zullen pakken of zoiets.

Halbe de Vries

Wat doe je dan?

De eigenaar is zelf ook discjockey en ik heb hem gevraagd hoe hij daarop reageert. Hij draait die plaatjes, daar heeft hij niet zoveel problemen mee. Dus ik draai die plaatjes dan wel. Maar ik heb ook eens meegemaakt dat ik zo'n aanvraag niet zo snel kon vinden. Toen kwam die jongen naar mij toe, pakte een plaat en zei: „Als je'm niet draait, dan krijg je dit singeltje niet terug”. Ik dacht: als het zo moet, dan draai ik die plaat van m'n leven niet. Later kwam die jongen terug met de plaat, hield 'm voor m'n ogen en brak 'm midden door. Ik zei toen: „Dat is mijn plaat niet, dus dat moet de eigenaar even weten”.

Heeft die er verder iets aan gedaan?

Ja, hij heeft die jongen de plaat laten betalen. Door deze dingen is het daar vaak niet echt plezierig draaien. Maar ik ga ermeer door, omdat ik dan toch bezig blijf.

Een kwestie van gevoel

Ben je lang bezig op zo'n avond?

Om acht uur begin ik en dan ga ik door tot half twee, achter elkaar door. Dat is wel lang, want op een bepaald moment weet ik bijna niet meer wat ik moet draaien, dan ga je herhalen. Er komen wel altijd veel verzoekjes, dat is leuk, maar ook lastig. Als je alles gaat draaien wat er gevraagd wordt, dan gaat de sfeer eruit, dan zit er geen lijn meer in. Bij het draaien van de platen komt het er eigenlijk op neer dat je zelf een programma in je hoofd hebt, maar daar komen allerlei verzoekjes tussen door. Komen er teveel verzoekjes, dan gaat het programma de mist in.

Waar houdt je rekening mee bij het draaien van platen?

Als er veel mensen op de dansvloer staan, moet je daar op inspelen. Meestal dansen de mensen op een bepaalde plaat die populair is. Als ik daarna net zo'n soort plaat draai, maar eentje die minder bekend is, dan dansen ze wel door.

't Is vooral een kwestie van gevoel: op een bepaald moment denk ik dat het tijd

Halbe aan 't werk als discjockey

Gode welgevallig

"God is een ezel", zei de schrijver en de gelovigen sleepten hem wegens godslastering voor de rechter, maar die sprak de schrijver vrij.

"God's profeet Mohammed had als mens zijn zwakke plekken", schrijft een ander en mensen die niet lezen kunnen, vinden dat godslasterlijk en veroordelen de schrijver ter dood.

"God bestaat niet", zeggen de ongelovigen en zij worden met rust gelaten.

Dat begrijp ik niet, want dat moet toch de ergste godslastering zijn voor gelovigen; je ontkent daarmee immers gewoon het bestaan van God? "Hij is géén ezel; Hij is géén zwarte, lesbische vrouw; nee, Hij bestaat eenvoudig niet!" zeggen de ongelovigen en niemand toont zich ontdaan over dit dieptepunt in de geschiedenis van de godslastering. Boeken over dit onderwerp worden niet verbrand en niet verboden (behalve soms in Zuid-Afrika, waar blanke, puriteinse fundamentalisten zich verwant kunnen voelen aan de Ayatollahs).

Aan de andere kant roepen nu verlichte Westerse christenen, dat de islamieten niet eens mogen klagen over godslastering, want de Echte God is alleen Die van de christenen en de joden. De andere godjes zijn afgoden en die mag je als fatsoenlijk christenmens best beledigen, vinden zij.

Andere westerse vrijdenkers halen de

wordt voor wat feestmuziek of dat er wel een hardrock plaatje tussen door kan. Er zit natuurlijk van alles tussen het publiek: liefhebbers van disco, van Koos Albers, van hardrock, of countrymuziek. De leeftijd varieert van rond de 14 tot ongeveer 25. De jongsten komen het meest op zondagmiddag, die houden meer van de moderne muziek en van disco.

De oudere groep heeft de jaren '70 nog bewust meegemaakt en die vragen ook andere muziek, die ik niet zo goed ken. 's Avonds zijn er trouwens ook veel liefhebbers van reggae.

Bewijzen dat je wat kunt

Je doet je werk in je vrije tijd. Wil je er verder mee komen, je beroep er mis-schien van maken?

Ja, ik probeer er wel verder mee te ko-

vooroordelen uit de tijd van de middel-eeuwse kruistochten uit de kast. Zij scheren alle islamieten over de kam van de Ayatollah als struikrovers, verkrachters en anti-westerse fanatieke bloedenkers. En Westerse regeringen vinden dat het Iraanse regime geboycot moet worden – want het kan niet worden geaccepteerd dat een regime een mens buiten het eigen land ter dood veroordeelt om zijn ideeën, ook al worden die godslasterlijk gevonden.

Het is verheugend dat Westerse regeringen zo opkomen voor de rechten van

de (ene) mens. Want nu staat die Westerse regeringen ook niets meer in de weg om dat andere regime te boycotten, dat elke dag meerdere mensen in binnen- en buitenland laat vermoorden om hun ideeën. Vermoord om ideeën die met geen mogelijkheid godslasterlijk kunnen worden genoemd. Dat land is het christelijke Zuid-Afrika en het ver-guisde idee: dat alle mensen gelijk zijn. Een idee, dat elke god welgevallig zou moeten zijn.

Karel Roskam

men. Straks doe ik weer mee aan een wedstrijd waarin ik probeer op een hoger nivo te komen. Hogerop als discjockey betekent dat je meer gaat verdienen, dat je in een discotheek gaat werken waar wat meer mensen komen of waar betere apparatuur is.

Mijn wens is altijd geweest om bij de radio te komen. Daarom heb ik ook eens opgebeld naar Hilversum en gevraagd om een studio te mogen bezoeken. Dat was geen probleem en dus ben ik daar een dag geweest. Platen draaien voor de radio, dat trekt me het meeste aan. Ik heb wel eens een test gedaan voor de lokale omroep bij ons, maar daar hadden ze me nodig voor sportprogramma's en dat ligt me niet zo.

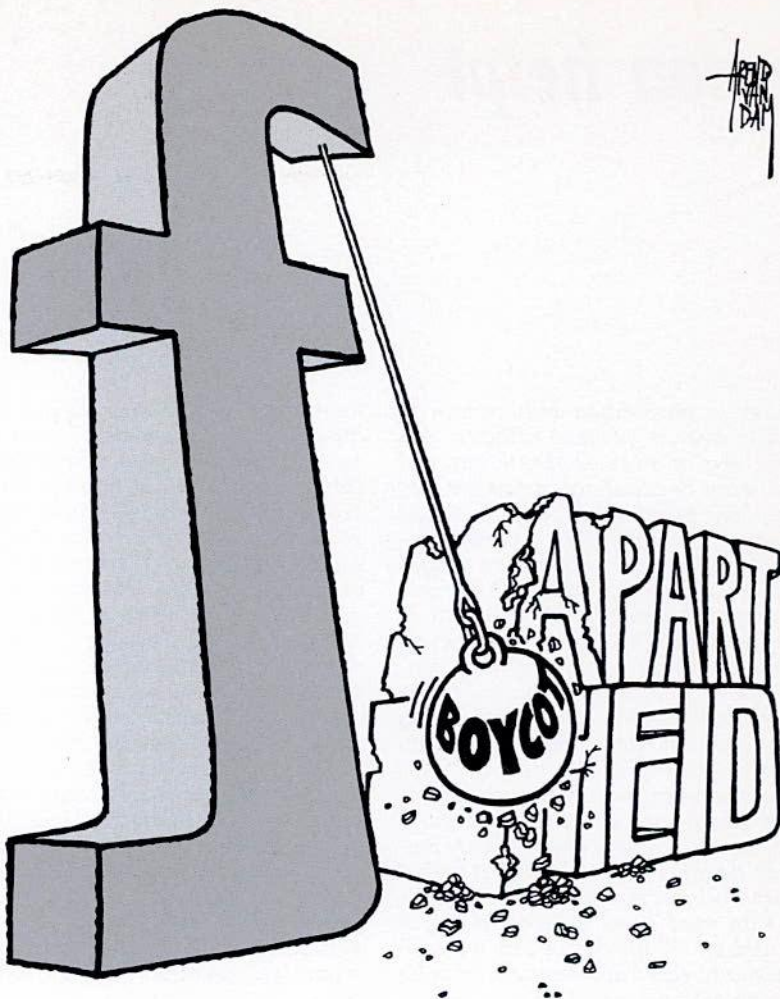
Hoe krijg je het voor elkaar om discjockey bij een omroep te worden?

Dat is eigenlijk niet te doen. Als piraat

kun je natuurlijk ook bekend worden met platen draaien, maar op die manier doe ik het liever niet. Discjockey van een drive-in discotheek lijkt me ook leuk. Dan moet je wel connecties hebben, anders kom je daar niet tussen en die kun je leggen tijdens de wedstrijden. Je kunt ook wel eens meegaan met een drive-in show waar ze geen vaste medewerkers hebben. Als je dat bevalt, kan er misschien wat meer uit voortkomen. Wanneer je ergens volle zalen trekt, kan een eigenaar vragen of je voor vast bij hem wilt komen werken. En als dat lekker gaat, heb je bewezen dat je wat kunt en dan kun je misschien eens bij de radio terecht.

Ik ben jong, ik heb nog even de tijd.

Wim Reinders

Praten helpt

Wanneer je problemen hebt schijn je daar niet over te praten. Althans, dat valt mij nog al eens op. En ik kan dat weten, want ik praat voornamelijk met mensen die problemen hebben. Nu is het voor mij niet moeilijk om die problemen aan te horen en daarop te reageren. Anders is het voor diegene die iets over zijn problemen kwijt wil. Dat is nogal moeilijk. De meesten schamen zich ervoor dat ze problemen hebben. Want als je problemen hebt, voldoe je niet aan de verwachtingen die mensen in het algemeen van je hebben. Daarom zeggen de meesten ook dat het heel goed met ze gaat, wanneer daar om gevraagd wordt, ook al is dat helemaal niet waar. Wanneer je al die trendy jongelui op de televisie ziet, languit op het tropische eiland met een verrukkelijke reep, dan voel je je inderdaad nogal gauw debiel. Want dat is iets waar jij alleen maar van kunt dromen, of zelfs dat nog niet eens.

Een triest voorbeeld van het niet goed kunnen praten over datgeen wat zo

moeilijk is, was Mark. Hij gaf aan dat hij zich de laatste tijd zo 'klote' voelde en eigenlijk niet goed wist waarom.

Dat is op zich nogal ernstig. Het betekent vaak dat er een depressie zit aan te komen, of dat iemand al in een depressie zit. De oorzaken hiervan kunnen legio zijn, maar meestal komt het er op neer dat een vervelende gebeurtenis of een traumatische ervaring niet goed is verwerkt, omdat je er met niemand over kon praten. Na zo'n gebeurtenis volgen er nog een aantal andere en ga je je vanzelf voor langere tijd rot voelen. Dat is wat er ook met Mark gebeurd was. Na aan hem te hebben gevraagd wat op dit moment in zijn leven zo moeilijk lag, gebeurde er iets vreemds. Tijdens het noemen van een aantal vervelende gebeurtenissen, kwam er in zijn verhaal een zin voor, waar hij geen spier bij vertrok: "...ook dat mijn moeder zeven maanden geleden is overleden en dat...".

Nadat hij zijn verhaal had afgemaakt, vroeg ik hem of hij zich nog kon herinne-

ren hoelang hij zich nu al zo beroerd voelde. Hij dacht aan ruim een half jaar. En zag verder geen verband. Uiteindelijk, nadat we er wat dieper op waren ingegaan zag hij het verband wel en toen brak er iets bij hem. Wat er toen met hem - en mij - gebeurde zal ik je verder besparen. Ik wil met dit voorbeeld alleen laten zien dat mensen al pratende de oorzaak van hun problemen kunnen vertellen, zonder zich daarvan bewust te zijn en dus ook niet meer weten waarom ze zich zo ellendig voelen. Nu kan ik mij heel goed voorstellen, dat vooral jongeren het heel moeilijk, zo niet onmogelijk, vinden om over hun problemen te vertellen. Des te moediger vind ik hen die dat wel doen. Dapper.

Eén ding is echter wel heel zeker: Je kan er het zwijgen toe doen, maar narigheid gaat nooit uit zichzelf over. En aan het niet willen vertellen van je narigheid hangt een prijskaartje. Soms groter dan je lief is. Dat komt je duur te staan.

Freek Pol

Raadslieden - waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon kantoor	Telefoon huis
Harderwijk	R. O. (Ronald) Battes	03410-23911, tst. 2532	03417-56628
't Harde	L. J. H. (Lex) Beekers	05255-2727, tst. 2087	038-212656
Oirschot	I. L. (Irma) Beijer	040-352913	013-557219
't Harde	J. (Jacques) v. d. Blink	05255-2727, tst. 2087	055-415846
Nunspeet	J. (Jan) den Boer	05771-341, tst. ...	030-945306
Rotterdam	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer	010-4539911, tst. 341 of 381	03480-14787
Arnhem	E. Y. (Ellen) Bremer	085-457911, tst. 2151	08308-1867
Utrecht	M. (Metske) Dekkinga	030-910266, tst. 243	033-803142
Steenwijk	A. B. (Adri) van Deurzen	05210-15422, tst. 2643	05920-56502
Seedorf (BRD)	J. (Jan) Duijnhouwer	09-4942814011, tst. 348	09-494284647
Nijmegen	J. J. H. (Hans) Floris	080-276154	04132-66346
Seedorf (BRD)	R. P. (Rob) Geene	09-4942814011, tst. 348	09-4942812470
Den Helder	J. J. (Jaap) Geuze	02230-52089	075-210012
Steenwijk	W. H. (Wim) Heij	05210-15422, tst. 2643	05210-13657
Breda	C. H. (Kees) v. d. Hilst	076-273341	013-676578
Den Helder	C. C. (Tineke) Hundling	02230-52089	02991-3525
Oirschot	S. P. J. (Stef) Kessels	040-352913	04760-74188
Stolzenau (BRD)	F. G. (Frits) v. d. Kolk	09-4957613051, tst. 290	09-495761687
Hohne (BRD)	B. J. T. (Ben) v. d. Linden	09-4950518021, tst. 480	09-4959541631
Schaarsbergen	J. J. (Joan) Merens	085-532774	085-458917
Amersfoort	B. M. (Beernoud) Moojen	033-638622, tst. 4221	035-234907
Blomberg (BRD)	J. G. J. (Jan) Nauts	09-4952357600, tst. 259	09-4952356621
Assen	W. (Wim) Reinders	05920-58499	05921-41499
Amsterdam	H. (Hans) Schonk	020-5865506	075-178421
Breda	J. W. F. (Jan) Sulman	076-273341	01853-4104
Hoofdraadsman	K. S. (Kees) Roza	03404-14436	020-323785
Stafradsman	F. (Frank) Spoelstra	03404-14436	05709-2575
Coornherthuis			
(vormingswerkster)	C. (Carine) van Hinte	03404-14060	-
(raadsman/directeur)	A. H. T. (Ad) Hornis	03404-14060	030-937808
(raadsman)	P. W. M. (Peter) Samwel	03404-14060	03480-20799
(vormingswerkster)	M. (Marijke) v. d. Stigchel	03404-14060	-

Het volgepompte lijf van Johnson

Parlementaire enquêtes doen het in Nederland goed, maar het langdurige Canadese onderzoek naar dopinggebruik mocht er – zeker in de beginfase – ook wezen. Voor het eerst werd in detail duidelijk met welk een ongelooflijke hoeveelheid medicamenten het lijf van Ben Johnson in de loop der jaren werd opgepompt. Gevoeglijk kan worden aangenomen, dat Johnson geen uitzondering is. Toevallig en om nog steeds onnaspeurbare redenen werd hij gesnapt; toevallig besloot Canada de zaak op regeringsniveau uit te zoeken, maar in feite stond de gehele Olympische atletiek in de beklaagdenbank.

Wie eenmaal in de fuik van de anabole steroïden terecht komt, zo bleek vooral uit het getuigenis van Johnsons trainer Charlie Francis, raakt verstrikt in een steeds grotere kluwen van farmaceutische middelen. Soms moet één middel, dat wordt gebruikt voor de spieropbouw, geslikt en gespoten worden in combinatie met drie andere preparaten die het ene middel maskeren. Vitaminen, diuretica, anabole steroïden, groeihormoon: dat alles werd door Johnson gebruikt en vaak in vele variëteiten.

Van de Olympische Spelen in Los Angeles herinner ik me een Amerikaanse discussie over de doping bij wie het enigszins mis was gegaan met de samenstelling van al die hormonale cocktails. Zij probeerde dan ook groeihormoon te combineren met gonatropine. Het gevolg was een baard die weggeschoren moest worden. Van de atlete is na de Spelen nooit meer vernomen. In een Amerikaanse enquête uit die tijd verklaarde de helft van de ondervraagde atleten

dat ze gaarne het risico van een vroege dood namen, als hun de zekerheid werd geboden dat ze met hormoonderivaten een Olympische medaille zouden winnen.

Onduidelijke risico's

Deze atleten zijn geschift, zo luidt de doorsnee opvatting. Wie riskeert in vredesnaam zijn gezondheid voor een seconde of een paar centimeter? Ik denk inderdaad niet vijftig procent. Maar bij de genoemde enquête moet dan ook in aanmerking worden genomen, dat er volstrekte onduidelijkheid bestaat over de risico's van hormoongebruik. De meeste atleten geloven, dat de „wetenschap” die risico's zwaar overdrijft. Ze hebben immers bij collegae en zichzelf gezien, dat de schadelijke effecten nauwelijks of alleen tijdelijk merkbaar zijn. Tenzij je – zoals de discuswerper – aan het overdrijven slaat.

Het is natuurlijk een enigszins oppervlakkige stellingname. Want wie zal

zeggen welke schade zich twintig jaar na dato manifesteert? Aan de andere kant dient de vraag zich aan of een aantal Oosteuropese landen werkelijk zo misdadig is om hun atleten aan levensgevaar bloot te stellen. Zou het niet veeleer zo zijn, dat de wetenschap daar de risico's tot een minimum heeft kunnen reduceren? Of aangetoond heeft, dat die risico's niet bestaan.

Olympische artsen

Frappant is wat Johnsons trainer Francis over een andere pupil vertelde, de sprintster Issajenko, van wie Nelli Cooman won tijdens het eerste wereldkampioenschap indoor. In 1979 was Issajenko bewust met hormoonkuren begonnen. Tien jaar later had ze volgens Francis nog nooit enig nadelig neveneffect bespeurd: Johnson idem dito. En dan te bedenken dat een hele batterij Olympische artsen in Seoul meende te moeten stellen dat Johnson met zijn leven had gespeeld. Zo gevaarlijk zou Stanazolol zijn.

Het heeft er alle schijn van, dat de wetenschap in het Westen ver achterloopt bij de praktijk. Een wetenschapper hoort te twifelen en zich te onthouden van een oordeel, zolang geen onomstotelijk bewijs is geleverd. Dat maakt de positie van de wetenschappers en dopingcontroleurs binnen de (Olympische) sport tot een merkwaardige. En dat doet vermoeden dat er hier andere belangen aan de orde zijn.

Angst voor smetten

Zo is het natuurlijk ook. De Olympische sport duldt geen smetten, want dan keren sponsors en (Amerikaanse) tv-giganten zich van die sport af en dan wordt het nu nog schatrijke IOC een loos orgaan. Iedereen heeft er belang bij, dat gezwezen wordt over doping. Natuurlijk, voor de goede orde moet af en toe iemand worden gepakt. Dan wordt de schijn van objectiviteit en idealisme opgehouden. Maar meer dan schijn is het niet. De echte feiten blijken slechts onder ede boven tafel te komen en alleen rechters en parlementaire enquêteurs hebben de bevoegdheid die eden te laten afleggen.

Dat maakt(e) het Canadese onderzoek dan ook zo buitengewoon fascinerend. De arme Johnson moet het opnieuw ontgelden, maar uiteindelijk wordt zijn betekenis misschien wel groter dan die van een wereldrecord. De internationale atletiekfederatie en het IOC zullen alles in het werk stellen om Johnson te isoleren en hem als enige verantwoordelijk te stellen voor de schijnvertoning die de sport ten dele is geworden. Maar hoeveel namen zijn inmiddels al niet losgekomen? Bijna evenveel als preparaten. Misschien dat op den duur en door Johnson over doping nog eens gesproken kan worden zonder hypocrisie en hysterie.

Hans van Wissen

Ben Johnson

Vlinders, als je toch wachten moet...

Ze zeggen wel eens dat oorlog of, minder agressief, defensie vooral uit wachten bestaat. Dat is natuurlijk mooi. Mooier is het vanzelfsprekend als dat wachten allemaal nog wat langer duurt. Dan heb je tijd voor andere dingen. Zeker 'in het veld'. Vreemd genoeg vaak een groene omgeving, want strategen denken sinds mensenheugenis dat je de strijd vnl. achter houtwallen, in greppels en langs landweggetjes moet voeren. Bij het wachten is dat mooi meegenomen. Want bij gebrek aan videofilms en discostampers, bij afwezigheid van de dorpskroeg en mooie meiden is er dan misschien ruimte voor natuurbeleving. Plotseling dat kevertje op je mouw, heel fel die vogel vlakbij, hoog in de lucht de bouw van stapelwolken, goudomrande signalen voor een pittige onweersbui. Dat is allemaal weer eens wat anders.

Wie met de natuur tevreden is, kan gelukkig nog steeds goed vooruit. Op wacht, op bivak, in de middagpauze. Prima tegen de verveling. Er is nog volop aan planten en dieren. Zo gauw is de natuur toch ook weer niet kapot te krijgen. Dwars tegen de verdrukking in groeit en bloeit, roept en ritselt het, zweeft en fladdert het. Geen mooiere mogelijkheid dan de diensttijd om wat van de natuur te zien. Straks heb je misschien andere dingen aan je hoofd en heel straks is het er allemaal misschien niet meer.

1989: vlinderjaar

Bij al het moois in onze huis-tuin-en-keuken natuur vallen de vlinders speciaal op. Beweeglijk en kleurig, in letterlijke zin vaak ongrijpbaar. Het jaar 1989 is uitgeroepen tot 'Vlinderjaar'. Daar horen we dus nog van, met name als in voorjaar en zomer het echte vlinderseizoen losbreekt. Hier alvast een voorproefje op papier. Voor de broodnodige associaties. Misschien kijk je straks in het veld (of thuis in je eigen achtertuin) even wat anders tegen die tere medebewoners van ons land aan...

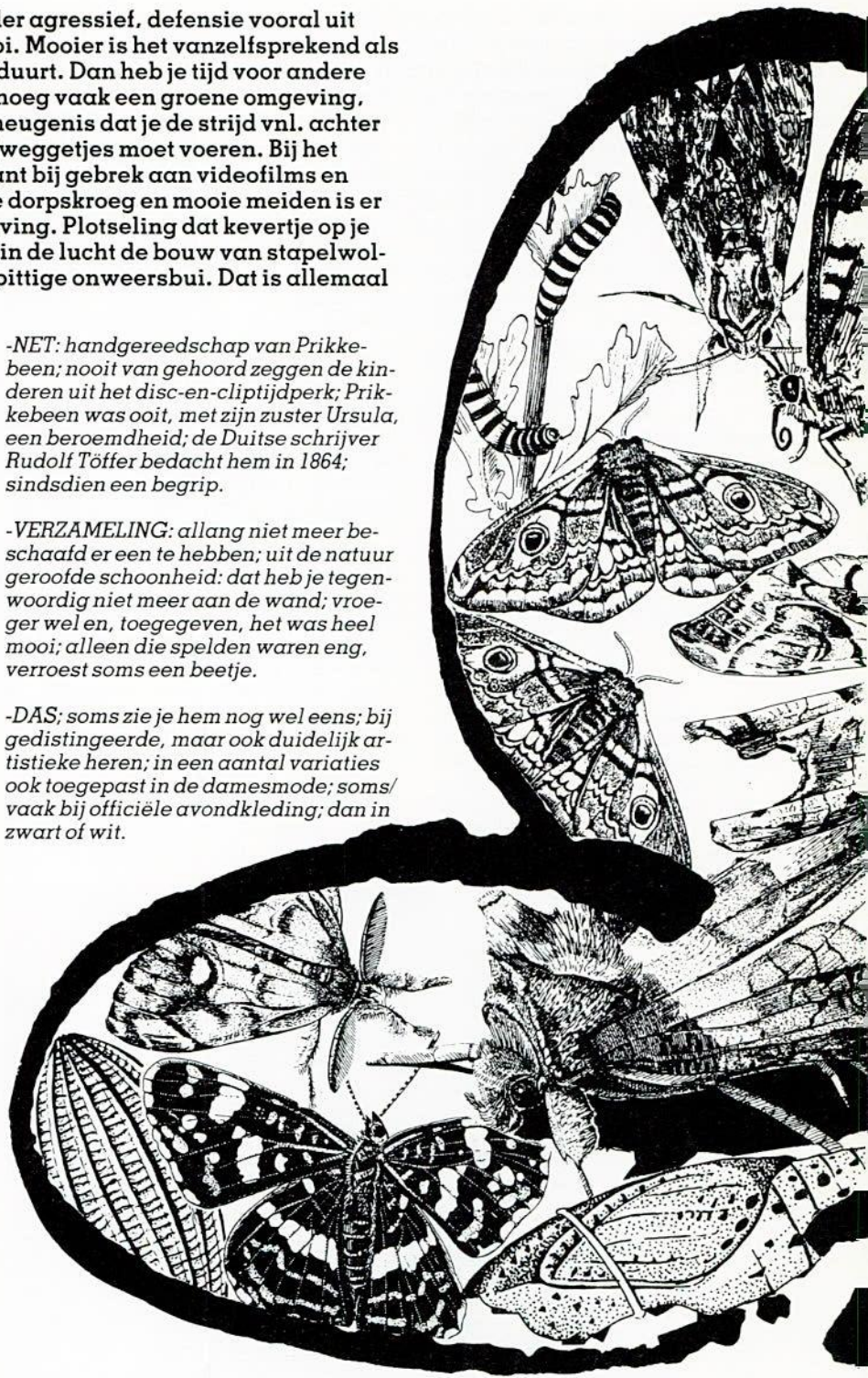

VLINDERTREK: voor menigeen onbekend natuurverschijnsel; het meest nog op de tv te zien; daar heel mooi; van de Nederlandse soorten trekken onder meer de dagpauwoog, de meelmot, de atalanta en de kleine vos.

-NET: handgereedschap van Prikkebeen; nooit van gehoord zeggen de kinderen uit het disc-en-cliptijdperk; Prikkebeen was ooit, met zijn zuster Ursula, een beroemdheid; de Duitse schrijver Rudolf Töffer bedacht hem in 1864; sindsdien een begrip.

-VERZAMELING: allang niet meer beschaaft er een te hebben; uit de natuur geroofde schoonheid; dat heb je tegenwoordig niet meer aan de wand; vroeger wel en, toegegeven, het was heel mooi; alleen die spelden waren eng, verroest soms een beetje.

-DAS; soms zie je hem nog wel eens; bij gedistingeerde, maar ook duidelijk artistieke heren; in een aantal variaties ook toegepast in de damesmode; soms/ vaak bij officiële avondkleding; dan in zwart of wit.

-SLAG: een tamelijk ongemakkelijke manier om door het water te komen; vooral de schouderspieren worden zwaar belast; sommigen weten er toch aardig raad mee; die ene Surinaamse jongen bijvoorbeeld die zomaar plotse-ling op de Olympische Spelen in Seoul het goud op de 100 meter vlinderslag won.

-FOTOGRAFIE: alternatief voor het vlindernetje; ook hier gaat het om ge-
duld; maar de techniek speelt uiteraard ook mee; ook in de lens laten vlinders zich niet gemakkelijk vangen; dat maakt het leuk en tegelijkertijd span-nend.

-TUIN: voor hen die dicht bij huis veel vlinders willen zien; in zo'n tuin worden een aantal soorten planten/bloemen geplant of gezaaid die bij bloei extra vlinders aantrekken; met een beetje be-leid kun je zo het hele jaar vlinders om je heen hebben; de Vlinderstichting in Wageningen heeft er een speciaal boekje over; daarin is zelfs de planten-top-tien voor vlinders in de tuin te vinden.

-S IN DE BUIK: mooi, maar wat zweverig gevoel dat afleidt van meer concrete za-ken; toch waard om het tenminste een aantal keren in je leven heel bewust te beleven; meestal alleen, in je eentje, te ondergaan, hoewel er een ander heel sterk bij betrokken is.

-MOUW: in meer modieuze kleding toe-gepast; begint bij de arm halverwege de pols en de elleboog; loopt via de schouder richting heup; kost dus wel wat stof extra, maar wie mooi wil zijn moet ook financieel pijn lijden.

-VRIENDELIJK: nieuw woord; duidt aan dat in het beheer van natuur en land-schap meer rekening met de vlinders gehouden moet worden; niet alleen werk voor de natuurbescherming, maar ook voor de landbouw, de waterschap-pen, weg- en bermbeheerders, tuin-liefhebbers, wij allemaal.

-EN: werkwoord, ook al wordt het hele-maal niet als werk ervaren: het een beetje ongebonden, een beetje vluchtig en luchtig overgaan van de ene partner naar de ander; niks geen vaste verke-ring, niks geen zekerheid, niks geen zwaarbeladen ontrouw ook: gewoon een beetje doen waar je zelf zin in hebt; meer vrouwelijk dan mannelijk en in ieder geval prettig.

-STICHTING: doet nuttig werk om de vlinders in Nederland te behouden; or-ganiseert het Vlinderjaar 1989 en gaat daarna uiteraard met haar werk door; het adres van de Vlinderstichting is Postbus 506, 6700 AM Wageningen, tel. 08370-11220.

Frits Maas

Tekening Henk Wester

boeken

Fascinerende roman

De roman **'Bloesems van bloed'**, van de Keniaanse schrijver Ngu-gi wa Thiong'o (1938), in deze rubriek bespreken is bijna ondoenlijk. Een boek van deze omvang, waarin zo veel plaats vindt en zo fascinerend is geschreven verdient meer ruimte. Desondanks toch maar proberen.

Op zekere dag worden in Ilmorog (Kenia) drie vooraanstaande personen uit het bedrijfsleven in een bordeel om het leven gebracht. Vier personen worden verdacht: de vakbondsmans Karefa, de prostituee Wanja, de onderwijzer Munira en de ex-verzetstrijder Abdulla. De auteur vertelt de wederwaardigheden van zijn hoofdpersonen, slachtoffers zowel als verdachten. Op deze wijze ontstaat een beeld van het Keniaanse volk voor, tijdens en na de onafhankelijkheidsstrijd. Een groots en machtig epos én een aanwinst voor de Afrikaanse Bibliotheek. **Ngu-gi wa Thiong'o: Bloesems van bloed.** In de Knipscheer, Haarlem 1988. 552 blz. f 45,- (WH)

Australie

Zo vaak als er in Nederland TV-series uit Australië op de buis te zien zijn zo zelden tref je hier een roman uit dat land. Hoofdpersoon in **'De andere kant van de maan'** (van Archie Weller) is Doug Dooligan, een jonge njoengah (= halfbloed aborigi-

nal), die, na een verblijf van 18 maanden in de gevangenis, weer vrij komt. Doug heeft goede voornemens om zijn leven anders te gaan inrichten maar hij heeft de pech tot een risicogroep te behoren. Een groep voor wie het lastig is een baan te krijgen, grond onder de voeten te bemachtigen. Ook Dougs pogingen lopen één voor één op niets uit. In steeds sterkere mate komt hij op straat te leven en bestaat zijn bestaan nog slechts uit drinken en vechten. Doug voelt dat het niet goed met hem gaat maar is volstrekt niet opgewassen zijn bestaan de goede richting op te duwen.

Archie Weller: De andere kant van de maan. Het Wereldvenster, Houten 1988. 183 blz. f 29,90 (WH)

Commerciële TV

Commerciële televisie ja of nee houdt de gemoederen in ons land ineens weer hevig bezig. Een belangrijke bijdrage aan dit oplevende proces leverde premier Lubbers, begin dit jaar, met het publiekelijk maken van zijn gereserveerde opvattingen inzake de invoering van commerciële televisie. Ogenblikkelijk reageerde de VVD als door een wesp gestoken: niks geen uitsstel, enz.

Wie zich snel deze ingewikkelde problematiek eigen wil maken kan ik een dun, maar goed boekje aanraden: **'Commerciële tele-**

visie' AO-deeltje nr 2189). Weliswaar verscheen dit deeltje van de hand van media-deskundige P. Hans Frankfurth, reeds in november 1987, maar gelet op de aktualiteit en het feit dat de inhoud nauwelijks verouderd is kan dit boekje menig een nog van nut zijn.

P. Hans Frankfurth: Commerciële televisie (AO-deeltje nr 2189). Stichting IVIO, Lelystad 1987. 20 blz. f 3,50 (op giro 287934) (WH)

Noord-Ierland

'Rosapenna' is de vierde roman van de bekende Noorse schrijver Ola Bauer. Een uitstekende roman over de problematiek tussen de katholieken en de protestanten in het Noord-Ierse Belfast.

Hoofdpersoon in deze vlotte roman is de Noorse journalist Jo Vendt, die voor zijn krant een re-

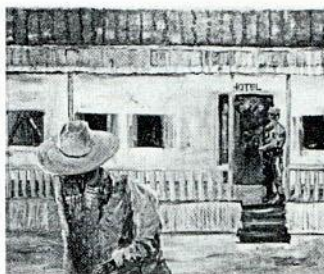
portage moet maken over de oorlog in Belfast. Op de boot naar Belfast ontmoet Vendt de van verlof terugkerende Engelse soldaat Sammy Jenkins: „een oude man van negentien jaar, een oude man zonder verleden maar met glazen ogen die overal doorheen moeten kijken, op zoek naar gevaarlijke schaduwen“. Aanvankelijk is Vendt nauwelijks betrokken op de oorlog in Noord-Ierland. Dat verandert terstond wanneer hij in contact komt met Brigid, een lid van de IRA. Door haar raakt hij intens betrokken bij het verzet.

Ola Bauer: Rosapenna. De Geus, Breda 1988. 234 blz. f 32,50 (WH)

Guatemala

In de historische roman **'De bananenoorlog'** vertelt de Duitse schrijver Karl Heinz Poppe (1923-1977) via de lotgevallen van een aantal personen de korte burgeroorlog die in 1954 in Guatemala woedde.

De in 1950 democratisch gekozen linkse regering van president Jacobo Arbenz Guzmán zou haar verkiezingsbeloften gaan waarmaken: een herverdeling van de grond en een onteigening van de United Fruit Company. Dat was ook datgene waarop de nietsbezittende landarbeiders en kleine boeren hun hoop hadden gevestigd. Maar de plantagebezitters en de Fruit Company wilden van geen wijken weten. In juni 1954 brak er een burgeroorlog uit. Door de Fruit Company betaalde en in Nicaragua opgeleide militairen brachten een junta o.l.v. luitenant kolonel Castillo Armas, nog geen maand na het uitbreken van de oorlog, aan de macht. Enkele maanden later ontbond Armas de junta en riep zichzelf tot president uit. Een

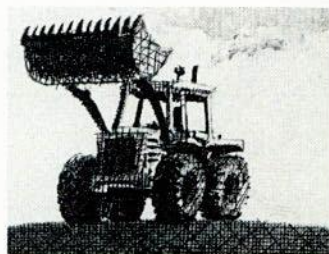

goed geschreven stukje Midden-amerikaanse geschiedenis. Zonder twijfel zal deze herdruk (na 27 jaar) weer een weg vinden naar vele lezers. **Karl Heinz Poppe: De bananenoorlog.** De Geus, Breda 1988. 281 blz., f 32,50 (WH)

Zuid-Afrika

Van de hand van de Zuidafrikaanse schrijver Richard Rive verscheen eind vorig jaar de roman **'Buckingham Palace, District Zes'**.

In dit boek beschrijft Rive het leven van de bewoners van Buckingham Palace, een armoedig rijtje huizen in een straat in District Zes van Kaapstad, vanaf 1955 tot het moment waarop deze wijk met de grond gelijk werd gemaakt. Dat was het gevolg van de Group Area Act uit 1965 waarbij delen van District Zes aangewezen werden als woongebied voor uitsluitend blanken. Rive geeft een bijzonder goede sfeertekening van deze zwarte gemeenschap die, ondanks de

armoede en de ellende, toch ook heel veel vreugde in hun leven weet te creëren. Dat het verdrijven van deze bewoners naar een andere omgeving meer is dan alleen het betrekken van een ander huis, namelijk het verlies van alle grond onder de voeten, wordt in deze roman eveneens glashelder beschreven.

Wie dit boek gelezen heeft komt tot geen andere konklusie dan dat de blanken in Zuid-Afrika tot alles in staat zijn om de apartheid in stand te houden. In één woord: een schitterend boek!

Richard Rive: Buckingham Palace, District Zes. Novib, Den Haag 1988. 183 blz., f 28,50 (WH)

Amerikaanse revolutie

Van de hand van de bekende Amerikaanse historica Barbara Tuchman kwam, kort voor haar overlijden (februari '89), haar laatste boek in vertaling op de markt: **'Het eerste saluutschot'**. Een studie over de maritieme geschiedenis van de Amerikaanse revolutie. De titel van het boek slaat op het saluutschot dat de gouverneur van het Nederlandse eiland St. Eustatius op 16 november 1776 aan de Amerikaanse vlag liet brengen. Dit feit was de eerste erkenning van de Amerikaanse rebellen door een buitenlandse mogendheid, hetgeen door de Engelsen als zeer stuitend werd ervaren.

Tuchman begint haar boek dientengevolge met de geschiedenis van de Nederlandse opstand (80-jarige oorlog). Dit gedeelte heeft nauwelijks geschiedkundige waarde en we-melt bovendien van de fouten. De rest van het boek gaat over de aanval van de Engelsen op St. Eustatius en eindigt met de definitieve Amerikaanse overwinning bij Yorktown in 1781.

Een gebeurtenis die een belangrijke stap was op weg naar de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten. Een rommelig en weinig diepgravend stuk geschiedschrijving.

Barbara Tuchman: Het eerste saluutschot. Fibula, Houten 1988, 365 blz. Geill., f 49,90 (TH)

Kostelijke verhalen

Als zowel haar huwelijk als het materiële voortbestaan van haar gezin op de tocht komen te staan, berooft de 'simpele' huisvrouw Carmen Müller haar eigen bank. Ze gijzelt daarbij de knappe filiaalchef Lothar Fuchs. Dat wordt het begin van een heel ander leven voor een viertal mensen. Want met haar man Werner – een werkloos geworden arbeider van een speelgoed-fabriek – en de aanvankelijk gedwongen, maar later vrijwillig meedoende Fuchs gaan ze in hoog tempo door met verschillende bankroven. Als daar dan nog de computerdeskundige Gabriele – een vroeger liefde van Lothar – bij wordt betrokken, is het vindingrijke kwartet compleet. In korte tijd beschikken ze niet alleen over zeer bevredigende banksaldo's, maar ook nog over dito onderlinge liefdesrelaties.

Aldus in 't kort de inhoud van het vol spannende en humor geschreven verhaal 'Geld' uit de bundel 'Mannen, geld en meer van die ellende'. Het is het literaire de-

buut van Doris Dörrie (1955), een succesvolle Duitse regisseuse van de laatste jaren. Haar bekendste films 'Mitten ins Herz', 'Männer' en 'Paradies' baseerde ze op de drie andere verhalen in deze bundel. In een kort afgemeten en welhaast onbehouwen stijl wordt in elk verhaal een nuchtere realiteit omgezet in een bizarre, bijna absurde, maar toch geloofwaardige werkelijkheid. Bijv. over Anna, die een zwangerschap fingeert, een baby steelt en haar man vermoord, om vervolgens te gaan genieten van kind en een goed weduwenpensioen. Of over Julius, die Stefan – de minnaar van zijn vrouw – 'opvoedt' tot het evenbeeld van

zichzelf, waardoor hij zijn vrouw voor zich terugwint.

Een unieke bundel schijnbaar amorele, kostelijk vertelde verhalen!

Doris Dörrie: Mannen, geld en meer van die ellende. Contact, Amsterdam 1988. 131 blz. f 22,90. (FS)

Liefde en angst

De enige overeenkomst tussen de hiervoor besproken verhalen-bundel van Doris Dörrie en die van Luisa Valenzuela, 'Wisseling van wapens', lijkt te zijn dat ze beide door een vrouw zijn geschreven. De verschillen zijn levensgroot: in thematiek, stijl en geografische achtergrond o.a. Luisa Valenzuela (1938, Buenos Aires) is journaliste sinds haar 17e en woont al enige jaren als bannelinge in New York. In haar verhalen draait alles om macht, geweld, angst en liefde en met name om de onverbreekelijke verbondenheid van die begrippen. Vooral het titelverhaal 'Wisseling van wapens' (dit in meerdere betekenissen) is angstaanjagend: Laura leeft opgesloten in een flat met bediende Martina, die opdracht heeft al haar wensen te vervullen. Af en toe komt een hoge militair, vergezeld van twee wachtposten voor de deur, om vrijwel zwijgend met haar te vrijen en haar dan weer te verlaten. Laura lijdt aan geheugenverlies, kent haar verleden dus niet, maar hij wel en langzaam gaat de lezer vermoeden welke hun rollen waren in een vroegere periode van dictatuur en onderdrukking, verzet en marteling, haat en wraak.

In 'Versie vier', het laatste en langste van de vijf verhalen, krijgt Bella door haar hartstochtelijke relatie met een ambassadeur de kans om actief te worden in het verzet.

'Droomde ze in haar slaap? Had ze dromen waarin liefdesbeelden onderling verwisselbaar waren met angstbeelden? (...) Niet dat Bella het woord angst niet kende, of door angst verlamd werd; maar het woord liefde kende ze goed, daar hadden anderen her en der vlijtig gebruik van gemaakt. En het woord liefde joeg haar angst aan.'

Afwisselend poëtisch en realistisch geschreven en van een typisch Latijnsamerikaanse sfeer-tekening.

Luisa Valenzuela: Wisseling van wapens. Wereldbibliotheek, Amsterdam 1988. 125 blz. f 22,50. (FS)

Vlinderboom

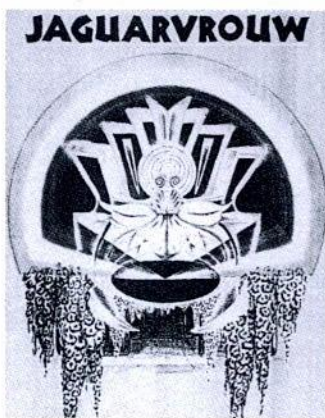
'...Het is de lotsbestemming van het individu om te beseffen dat we één zijn met de heilige boom. Wij zijn niet alleen maar een blaadje. Wij zijn van licht. Wij zijn het licht van de Vlinderboom. Alles komt van de Vlinderboom en zal naar de Vlinderboom terugkeren. Alle lijden is het gevolg van het teloorgaan van de wetenschap over onze

oorsprong.' (...)

'Is het één boom of zijn het vele bomen, Agnes?'

'Het is helemaal geen boom. Het is een manier om de waarheid te verklaren.'

Aldus Agnes Fluitende Wapiti, medicijnvrouw in het Cree-reservaat in Manitoba, Canada, in gesprek met haar leerling Lynn Andrews tegen het einde van 'Jaguarvrouw - de wijsheid van de vlinderboom'. Na 'Medicijnvrouw' en 'De vlucht van de zevende maan' is dit het derde boek in een serie en het vierde verschijnt binnenkort. Lynn V. Andrews lijkt, met haar romans

over de levenslessen van Agnes, op weg om Carlos Castaneda (met 8 bestsellers over de lessen van de Mexicaanse sjamaan Don Juan) te gaan overvleugelen.

Ook in 'Jaguarvrouw' ontmoeten we, naast Agnes, weer diens hulp, de blinde Robijn Opperhoofden Genoeg, de andere leerling July en de vijandige sjamaan Rode Hond. De laatste duikt, in zijn eeuwige machtsstrijd met de medicijnvrouwen, zelfs op in Yucatán, Mexico, waar de avonturen zich nu merendeels afspelen. Na Lynn's levensgevaarlijke beklimming van de Vlinderboom in het winterse Manitoba (waarbij ze leert 'dat datgene wat je verkoos niet te zien in je leven, je leven juist beheerst') herinnert ze zich haar ontmoetingen met de sjamanka Zoila Gutierrez en diens echtgenoot José, ook een curandero, in Yucatán. Daar wordt Lynn door de Jaguarvrouw ingewijd en opgenomen in het Zusterschap der Schilden. Dit gebeurt tijdens een nachtelijke, sensuele ceremonie in de ruïne van een oude Mayatempel in het oerwoud, waarbij Rode Hond en zijn mannen geraffineerd worden verleid en verslagen. Kortom, weer veel Indiaanse wijsheid, verpakt in een spannende thriller.

Lynn V. Andrews: Jaguarvrouw. Servire, Katwijk aan Zee 1988, 233 blz., f 29,90 (FS)

Misbruik van kennis

'Hoog boven me zijn de zwaluwen op jacht. Het zijn er minder, dit jaar. Er is hun zeker iets overkomen.'

Zo eindigt de roman 'In een roes van helderheid' van Helga Kö-

nigsdorf. Daarmee is meteen duidelijk dat er in deze rubriek voor de derde keer binnen anderhalf jaar een roman voorligt, die geïnspireerd werd door de gevolgen van de ramp in Tsjernobyl. Eerst 'De cesuur' van Christa Wolf (DDR), toen 'Besmet' van Jutta Heinrich (BRD) en nu het romandebuut van Helga Königsdorf (1938, DDR), pseudoniem van een internationaal bekende wiskundige. Hoofdperson is een vrouw van in de veertig, geslaagd natuurkundige en moeder van twee volwassen kinderen. Ze is ongeneeslijk ziek en heeft, als bijverschijnsel van haar medicijngebruik, af en toe hallucinaties. Zo 'ontmoet' ze ook de kernfysica Lise Meitner (1878-1968), die tot 1938 21 jaar de leiding had van de natuurkundige afdeling van het Kaiser Wilhelm Instituut für Chemie in Berlijn. De dubbel gediscrimineerde Meitner (als vrouw in een mannenberoep en als jodin) moest in '38 uit Duitsland vluchten en de chemicus Otto Hahn, met wie ze 30 jaar samenwerkte aan de kernsplijting, ontving de Nobelprijs alleen.

Zowel door deze 'ontmoetingen' met Lise Meitner, als in het dagelijkse besef van haar aflopen de bestaan neemt de ik-figuur haar eigen opvattingen en de ethiek van de natuurwetenschappen nog eens scherp onder de loep. Ze besluit het met haar zoon (ook een natuurkundige) te hebben over de noodzakelijke mobilisatie van de menselijkheid:

'Over de menselijke waardigheid zal ik het hebben, die niet volgt uit natuurwetenschappelijke berekeningen. Over de verantwoordelijkheid die hij op zich moet nemen, omdat er in de toekomst niets meer zal zijn tussen verantwoordelijkheid en medeplichtigheid. Medeplichtigheid aan het misbruik van kennis. Medeplichtigheid aan het bestempelen tot Untermenschen. Tot objecten. Tot megadoden.'

Een indrukwekkende, bondig en helder geschreven, roman met boeiende uitstapjes in de historie van het atoomonderzoek en tevens het verhaal van een familie onder de naziterreur.

Helga Königsdorf: In een roes van helderheid. Sara/Van Genep, Amsterdam 1988. 177 blz. f 24,50. (FS)

Tineke en Wim Heij
Frank Spoelstra

WIJ HELPEN JE HIER
BINNEN EEN MAAND
WEL VAN DIE
GOKVERSLAVING AF!
WAAR WEDDEN
WE OM?

